

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут заочного та дистанційного навчання

Кафедра поліцейської діяльності

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття ступеня вищої освіти магістра

на тему: «Реалізація Національною поліцією України державної політики у сфері захисту прав дітей»

Виконав: здобувач 2 курсу 1 групи
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Мельник Ольга Петрівна

Індивідуальний навчальний план № 24-66 ІС МПСА

Мобільний телефон: +380684180185

Науковий керівник:

Професор кафедри поліцейської діяльності,
доктор юридичних наук, професор

Золотарьова Наталя Іванівна

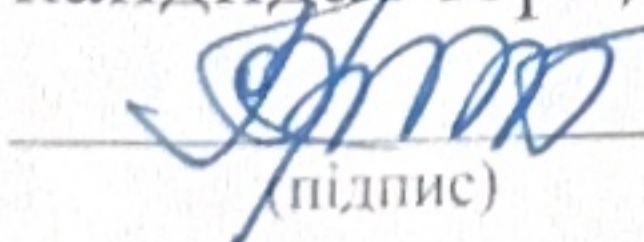

підпис

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«04» 12 2025 р., протокол № 25

завідувач кафедри поліцейської діяльності

кандидат юридичних наук, професор

Сергій БРАТЕЛЬ
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

1.1 Сутність і зміст державної політики у сфері захисту прав дітей

1.2 Теоретичні підходи до дослідження діяльності органів публічної влади у сфері захисту прав дитини

1.3 Історико-правові передумови становлення системи захисту прав дітей в Україні

1.4 Нормативно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення прав дітей

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

2.1 Система органів Національної поліції України, задіяних у захисті прав дітей

2.2 Форми та методи реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей

2.3 Взаємодія Національної поліції України з органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями у сфері захисту прав дітей

2.4 Аналіз практичної діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

3.1 Основні проблеми та недоліки у реалізації державної політики щодо захисту прав дітей

3.2 Міжнародний досвід діяльності поліції у сфері захисту прав дітей та можливості його імплементації в Україні

3.3 Удосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення діяльності Національної поліції у сфері захисту прав дітей

3.4 Шляхи підвищення ефективності превентивної та просвітницької роботи Національної поліції з питань захисту прав дітей

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна Україна переживає складний період державотворення, що супроводжується воєнними викликами, соціально-економічними трансформаціями та посиленням уваги до прав і свобод людини, зокрема дитини. У цих умовах пріоритетного значення набуває питання ефективної реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей як складової частини публічного управління. Саме дитина, її життя, безпека, розвиток і гідність становлять фундаментальний об'єкт державної турботи, визначений Конституцією України та міжнародними зобов'язаннями держави [20, с. 2; 21].

Розбудова системи захисту прав дитини в Україні є одним із показників рівня демократизації та гуманізації державної влади. Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) стала основоположним документом, що визначив сучасні стандарти у сфері захисту дитинства. Україна, ратифікувавши цей міжнародний акт, взяла на себе зобов'язання створити ефективний механізм гарантування прав кожної дитини, включно з правом на життя, освіту, безпеку, захист від насильства та експлуатації [21; 37, с. 45]. Реалізація цих зобов'язань покладена на систему органів публічної влади, у тому числі на Національну поліцію України як ключовий правоохоронний інститут держави.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю забезпечення належного рівня захисту дітей в умовах воєнного стану, внутрішньої міграції, соціальних криз і збільшення кількості випадків домашнього насильства [33, с. 15]. За даними Національної поліції, у 2023 р. зареєстровано понад 34 000 звернень щодо порушення прав неповнолітніх, що на 17 % більше, ніж у 2022 р. [17, с. 4]. Це свідчить про підвищення соціальної вразливості дитячого середовища та потребу вдосконалення системи реагування і профілактики. Відтак роль Національної поліції як суб'єкта реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей набуває особливої ваги.

Наукові дослідження останніх років підтверджують, що ефективність державної політики у сфері дитинства безпосередньо залежить від узгодженості дій органів публічної влади, міжвідомчої взаємодії та кадрового потенціалу правоохоронних органів [5, с. 67; 7, с. 91]. Значний внесок у розробку теоретичних та методичних засад публічного управління у сфері захисту прав дітей зробили такі українські вчені, як В. Бандурка, С. Серьогін, М. Буроменський, Л. Наливайко, О. Лобода, І. Гуменюк, В. Костицький, а також міжнародні дослідники — D. Amann, G. Lansdown, N. Khmelevska [4; 6; 23; 28; 55]. Їхні праці стали підґрунтям для визначення теоретико-методологічних орієнтирів дослідження.

Об’єкт дослідження — процес реалізації державної політики України у сфері захисту прав дітей.

Предмет дослідження — організаційно-правові засади, форми та методи діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав дітей.

Мета дослідження — теоретично обґрунтувати та проаналізувати механізми реалізації Національною поліцією державної політики у сфері захисту прав дітей, а також визначити напрями її вдосконалення з позицій публічного управління та адміністративного права.

Для досягнення мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність, зміст і структуру державної політики у сфері захисту прав дітей.
2. Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до вивчення діяльності органів публічної влади у цій сфері.
3. Висвітлити історико-правові передумови становлення системи захисту дитинства в Україні.
4. Дослідити нормативно-правові засади діяльності Національної поліції щодо забезпечення прав дітей.
5. Охарактеризувати систему органів Національної поліції, задіяних у сфері ювенальної превенції.

6. Проаналізувати практику взаємодії поліції з органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями.
7. Визначити проблеми та недоліки в реалізації державної політики щодо захисту прав дітей.
8. Запропонувати шляхи вдосконалення нормативного, організаційного та освітньо-просвітницького забезпечення діяльності поліції у цій сфері.

Методи дослідження. Теоретичною основою роботи є системний, структурно-функціональний, інституційний і порівняльно-правовий підходи, що застосовуються в публічному управлінні. Використано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція) та спеціальні методи — нормативно-правовий, статистичний, контент-аналіз, історико-правовий. Джерельну базу становлять Конституція України, міжнародні договори, закони та підзаконні акти, офіційні звіти МВС і НПУ, матеріали Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, наукові праці та публікації [20; 32; 39; 40; 57].

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному осмисленні діяльності Національної поліції України як суб'єкта реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей з позицій публічного управління. Уперше запропоновано системну модель взаємодії поліції, органів влади та громадських організацій у сфері дитячої безпеки, а також обґрунтовано напрями вдосконалення нормативного забезпечення ювенальної превенції.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання висновків і рекомендацій у діяльності підрозділів ювенальної превенції, під час розроблення стратегічних документів МВС та у процесі підготовки кадрів для Національної поліції та органів публічного управління.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

1.1 Сутність і зміст державної політики у сфері захисту прав дітей

Проблематика формування та реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей посідає центральне місце у сучасному публічному управлінні, адже дитинство є стратегічним ресурсом розвитку держави та показником її гуманітарної зрілості. Конституція України гарантує охорону дитинства як обов'язок держави, що закріплено у статті 52, а також визначає відповідальність органів влади за створення безпечних і сприятливих умов для життя, навчання та розвитку дітей [20, с. 3].

Згідно з підходом, запропонованим В. Бандуркою та С. Серьогіним, державна політика у сфері захисту прав дітей є цілеспрямованою діяльністю органів публічної влади, спрямованою на забезпечення, охорону та відновлення прав і свобод неповнолітніх шляхом розроблення, реалізації й контролю управлінських рішень у межах адміністративно-правових повноважень [4, с. 57]. Таке визначення підкреслює інтегративний характер цієї політики, у якій поєднуються соціальні, правові, економічні, освітні та безпекові інструменти державного управління.

Державна політика у сфері захисту прав дітей має складну структуру, яка охоплює:

- **нормативно-правову основу** — міжнародні акти (Конвенція ООН про права дитини [21]), національні закони («Про охорону дитинства» [40], «Про органи і служби у справах дітей» [41], «Про Національну поліцію» [39]);

- **інституційний механізм** — систему органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, освітніх і правоохоронних інституцій;
- **інструменти реалізації** — програми, стратегії, адміністративні процедури, профілактичні заходи, просвітницькі кампанії та діяльність підрозділів ювенальної превенції.

Як підкреслює С. Біла, державна політика у сфері дитинства має бути орієнтована не лише на подолання кризових ситуацій, а передусім на формування сприятливого соціального середовища, що унеможливує порушення прав дитини [5, с. 41]. Такий підхід ґрунтується на принципі превентивності, закріпленому у «Стратегії розвитку системи ювенальної превенції Національної поліції України до 2030 року» [32, с. 7].

З позицій публічного управління, сутність державної політики у сфері захисту прав дітей розкривається через взаємодію трьох складових:

1. **соціально-цільової**, що визначає пріоритети держави у забезпеченні прав дітей;
2. **організаційно-управлінської**, яка забезпечує реалізацію політики через відповідні інститути;
3. **контрольно-оцінювальної**, що передбачає моніторинг ефективності та результативності управлінських дій [7, с. 92; 34, с. 103].

На думку В. Костицького, зміст державної політики у сфері дитинства полягає у забезпеченні комплексного підходу до захисту дитини як суб'єкта права, який потребує спеціального соціального та правового статусу [23, с. 56]. Дослідник наголошує, що ефективність такої політики залежить від міжвідомчої координації між органами публічної влади, зокрема Міністерством соціальної політики, Міністерством освіти і науки, Міністерством охорони здоров'я, Національною поліцією, службами у справах дітей.

З огляду на європейські стандарти, реалізація державної політики щодо дітей вимагає дотримання чотирьох основних принципів Конвенції ООН: **пріоритету інтересів дитини, права на життя і розвиток, заборони**

дискримінації та права на участь у прийнятті рішень, що її стосуються [21; 56, с. 118]. У межах українського законодавства ці принципи конкретизуються в актах Кабінету Міністрів України та наказах МВС, що регламентують порядок реагування поліції на випадки порушення прав дитини [38].

О. Лобода зазначає, що система публічного управління у сфері дитинства є поліцентричною, оскільки включає державні, муніципальні та недержавні елементи, які діють за принципом взаємодоповнюваності [28, с. 22]. Це означає, що захист прав дітей не може бути суто компетенцією поліції, а передбачає широке партнерство між державою, громадянським суспільством та міжнародними організаціями [57, с. 36].

С. Ващенко розглядає державну політику у сфері захисту прав дітей як особливу підсистему соціальної політики держави, що має власну мету — створення безпечного середовища для всебічного розвитку дитини, — та механізми реалізації, орієнтовані на конкретні цільові групи [7, с. 95]. Вона наголошує, що інституційна основа цієї політики формується через поєднання правових, організаційних і фінансових інструментів.

У науковій літературі існують різні підходи до класифікації змісту державної політики у сфері захисту дітей. Так, Л. Наливайко виділяє три рівні її реалізації: **нормативний** (створення правових гарантій), **інституційний** (функціонування уповноважених органів) та **практичний** (застосування заходів превенції й захисту) [33, с. 28]. Інші дослідники — І. Гуменюк і Р. Мартинюк — акцентують на необхідності формування ефективного механізму зворотного зв'язку між поліцією та громадою, зокрема через впровадження концепції «Community Policing» у сфері ювенальної превенції [11, с. 59; 31, с. 135].

Важливим елементом змісту державної політики є забезпечення **превентивного спрямування** діяльності органів публічної влади. У цьому контексті стратегічним завданням є не лише реагування на порушення, а їх попередження через просвітницьку, соціальну та інформаційну роботу з дітьми та батьками [32, с. 9; 48, с. 14]. Цей принцип реалізується в роботі підрозділів ювенальної превенції Національної поліції, діяльність яких спрямована на

виявлення дітей у складних життєвих обставинах, запобігання насильству та формування безпечного освітнього простору.

У зарубіжному досвіді державна політика щодо дітей базується на концепції «child-centred governance», тобто державного управління, що розглядає дитину як активного учасника суспільних процесів, а не лише як об'єкт захисту [59, с. 71]. Цей підхід поступово інтегрується і в українське публічне управління завдяки реформі ювенальної юстиції та розширенню компетенцій підрозділів поліції у сфері профілактики дитячої злочинності [55, с. 80].

Отже, **сутність державної політики у сфері захисту прав дітей** полягає у комплексній діяльності органів публічної влади, спрямованій на створення безпечного середовища для розвитку дитини, гарантування її прав і свобод, профілактику правопорушень і забезпечення справедливості. **Зміст цієї політики** охоплює систему правових норм, управлінських механізмів, організаційних структур і практичних заходів, які функціонують на основі принципів законності, гуманізму, превентивності, партнерства та верховенства права.

У подальших підрозділах дослідження увага буде зосереджена на теоретичних підходах до аналізу діяльності органів публічної влади в цій сфері (1.2), а також на історико-правових передумовах становлення системи захисту прав дітей в Україні (1.3).

1.2 Теоретичні підходи до дослідження діяльності органів публічної влади у сфері захисту прав дитини

Проблематика захисту прав дитини в публічному управлінні лежить на перетині правової, адміністративної та соціальної політики. Її теоретичний

фундамент формують класичні підходи до політики (policy studies), сучасні управлінські парадигми (NPM, NPG, public value), інституціоналізм, мережеве врядування, правочентричні (rights-based) рамки та концепції практик «вуличного рівня» (street-level). Кожен із цих підходів по-своєму пояснює, як держава (через поліцію й інші суб'єкти) трансформує норми у інституційні механізми та практику – від профілактики до реагування, від взаємодії з громадою до міжсекторальних союзів.

1) Policy-science і «цикл політики» (Г. Ласвелл та наступники)

Засаднича для публічного управління ідея Ласвелла — орієнтація на проблему (problem orientation): політика розглядається як послідовність етапів від визначення проблеми й формування порядку денного до добору інструментів, імплементації та оцінювання (evaluation). Така «послідовність» не є жорстким алгоритмом, але дає рамку для системного аналізу державних інтервенцій у сфері дитинства: ідентифікація ризиків для дітей, дизайн інструментів (правових, організаційних, комунікаційних), координація акторів, моніторинг результативності. У нашій темі «вузлами» є: (а) норми Конвенції ООН про права дитини (CRC) і національне законодавство; (б) інституційні ролі поліції, служб у справах дітей, освіти, соціального захисту; (в) інструменти ювенальної превенції, взаємодії й просвіти.

2) Системний підхід (Д. Істон)

Системна оптика Істона пропонує бачити політику як перетворення «входів» суспільного запиту (проблеми насильства, зникнення дітей, конфліктні середовища) на «виходи» — норми, програми, організаційні практики. Зворотний зв'язок (feedback) — статистика подій, скарги, судова практика, моніторинги — вбудовує механізми корекції політики (оновлення інструкцій, термінові накази МВС, міжвідомчі протоколи). Для поліції це означає, що профілактичні та реактивні процедури мають постійно «підхоплювати» сигнал від громад і партнерів, аби адаптуватися до нових загроз дитинству (онлайн-насильство, воєнні ризики, переміщення).

3) «Вуличний рівень» (М. Ліпскі) і дискреція виконавців

Там, де держава зустрічається з громадянином, вирішальну роль відіграють виконавці «на землі» — поліцейські, соцпрацівники, педагоги. Ліпські показав, що обмежені ресурси, невизначеність ситуацій і ціннісні дилеми неминуче породжують дискрецію; тож реальна політика формується саме на рівні щоденних рішень патруля, інспектора ювенальної превенції, дільничного офіцера. У сфері дитинства це проявляється у фільтрації звернень, пріоритезації виїздів, оцінці ризику, фреймінгу «найкращих інтересів дитини». Звідси — ключова вимога: чіткі стандарти і підтримка професійного судження (тренінги, супервізія, протоколи взаємодії, міжвідомчі кейс-конференції).

4) NPM, NPG і «публічна цінність»

Парадигма New Public Management (NPM) змістила акцент на результативність, стандарти сервісу, вимірювання та підзвітність. Для поліції — це КРІ ювенальної превенції, єдині процедури, електронні обліки й оцінювання якості взаємодії з дитиною/родиною. Водночас New Public Governance (NPG) підкреслює мережевість, співтворення політики з НГО, школами, громадами — те, без чого захист прав дитини не працює: жоден орган самотужки не здатний охопити весь «ланцюг безпеки». Підхід Public Value (М. Мур) додає стратегічний вектор: публічний менеджер має узгоджувати цінність для суспільства, легітимність і підтримку та операційну спроможність (стратегічний «трикутник Мура») — саме так мислиться поліцейська стратегія до 2030 року.

5) Права людини як управлінська рамка (HRBA)

У сферах, що стосуються дитини, домінує Human Rights-Based Approach (HRBA): політика й програми мають виходити з прав зобов'язуючих норм (CRC) і водночас розбудовувати спроможності правоутримувачів (дітей та батьків) і носіїв обов'язків (поліція, органи влади). Для поліції це означає: пріоритет «найкращих інтересів дитини», недискримінація, участь (врахування голосу дитини), прозорість та підзвітність — від алгоритмів реагування на насильство до правил комунікації з неповнолітніми.

6) Нормативно-інституційна інтеграція

Норми. Ядро — Конвенція ООН про права дитини та європейські стратегії (зокрема, Стратегія Ради Європи з прав дитини 2022–2027, що ставить за мету усунення всіх форм насильства). Національний рівень забезпечують, зокрема, Закон «Про Національну поліцію» та підзаконні акти, наприклад Інструкція щодо організації роботи підрозділів ювенальної превенції НПУ (визначає завдання, повноваження та структуру). Стратегічний рівень — «Стратегія розвитку Національної поліції України на 2026–2030 роки», яка прямо говорить про інтеграцію правозахисних стандартів, моніторинг результативності та партнерства.

7) Мережеве врядування і міжвідомчі політики

Захист дитини — типовий «мережевий» політико-управлінський виклик: він вимагає одночасної взаємодії поліції, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, прокуратури, суду, служб у справах дітей, НГО та громад. NPG пояснює, як через формальні протоколи, меморандуми, спільні інформаційні системи та кейс-менеджмент розподіляються ролі, зменшуються транзакційні витрати та підвищується швидкість реагування. У центрі — інституційна довіра та взаємна підзвітність, без яких норми залишаються деклараціями.

8) Оцінювання політики, доказовість і дані

Управління у сфері дитинства переходить від «обліку подій» до оцінки впливу: наскільки інтервенції зменшують повторюваність насильства, підвищують безпеку шкільного середовища, скорочують час розшуку зниклих дітей тощо. NPM та HRBA сходяться у вимозі прозорих індикаторів, «дитинно-чутливих» метрик, розрізнення виходів/результатів/впливів і оприлюднення даних. Для НПУ це — KPI підрозділів ювенальної превенції, моніторингові звіти, публічна статистика і зовнішній аудит (омбудсман, громадські ради, міжнародні партнери).

9) Стандарти взаємодії з дитиною і «принцип найкращих інтересів»

CRC закріплює пріоритет найкращих інтересів дитини та право на участь. Для поліції це перекладається у стандарти комунікації (інтерв'ювання, недопущення вторинної травматизації, інформована згода), спеціальні

приміщення і процедури (child-friendly justice), обов'язок координації з іншими суб'єктами та направлення випадків у відповідні служби. На рівні політики — це child-centred governance і «безпечні маршрути» для дитини від першого контакту до закриття кейсу.

10) Інституційна спроможність і професіоналізація

Реалізація політики можлива лише за наявності спроможних інституцій: кадрової підготовки (курси з ювенальної превенції, інтерв'ювання дітей, робота з уразливими групами), процедур (алгоритми ризик-оцінки; спільні протоколи), технічної інфраструктури (реєстри повідомлень, обмін даними з освітою/медиками), комунікації (гарячі лінії, соціальні кампанії). Власні документи НПУ деталізують завдання підрозділів ювенальної превенції та їх місце у структурі, а стратегія до 2030 року ставить завдання цифровізації, аналітики та сервісної орієнтації.

11) Легітимність, довіра і публічна цінність

Підхід «public value» підкреслює, що легітимність (суспільна підтримка, правові мандати) та операційна спроможність так само важливі, як і власне цінність для дітей і громад (безпека, гідність, недискримінація). Для поліції це означає не лише «правильно робити речі» (ефективність), а й «робити правильні речі» (ціннісна відповідність очікуванням суспільства): прозора комунікація, пояснювальна підзвітність, участь батьків і молоді, етичність рішень у складних кейсах.

12) Нормативна конкретизація в Україні

Українська правова система вже містить чіткі мандати і процедури: Закон «Про Національну поліцію» визначає призначення поліції — охорона прав і свобод, протидія злочинності, публічна безпека; підзаконна Інструкція про ювенальну превенцію деталізує завдання й повноваження підрозділів; національні та європейські стратегії встановлюють пріоритети — свобода від насильства, добробут, участь, рівність. Для дослідження це означає, що теоретичні підходи вище безпосередньо «приземлюються» у національних документах і практиках НПУ.

Отже,

1. Policy-science забезпечує поетапну логіку формування та періодичного перегляду політики у сфері дитинства; системний підхід пояснює необхідність безперервного зворотного зв'язку й адаптації.
2. Street-level bureaucracy робить видимою вирішальну роль ювенальних підрозділів і патрулів у трансформації норми на практику — отже, стандарти й професійна підтримка критично важливі.
3. NPM/NPG і public value разом надають керовані механізми результативності, мережевої взаємодії та легітимності — те, що прямо відбито у стратегіях НПУ до 2030 року.
4. HRBA/CRC задають ціннісно-правову рамку: «найкращі інтереси дитини», недискримінація, участь, підзвітність — як нормативний мінімум для будь-яких процедур поліції.

1.3 Історико-правові передумови становлення системи захисту прав дітей в Україні

Формування системи захисту прав дітей на українських землях має глибокі історичні корені, що сягають доби Київської Русі. У «Руській Правді» — одному з перших кодифікованих джерел східнослов'янського права — уже простежуються норми, спрямовані на захист неповнолітніх, зокрема заборона продажу дітей у рабство та встановлення відповідальності за злочини проти дитини. Проте ці положення мали переважно морально-звичаєвий характер і не створювали цілісної системи державного захисту [47, с. 12].

Упродовж періоду литовсько-польського панування (XIV–XVII ст.) українські землі перебували під впливом норм Литовських статутів, які визнавали особливий статус дитини в сім'ї та запроваджували кримінальну відповідальність за насильницькі дії проти дітей. У цей час уперше

закріплюється ідея публічної опіки над сиротами, що згодом лягла в основу розвитку інститутів опікунських рад і дитячих притулків [23, с. 15].

Після входження українських земель до складу Російської імперії (XVIII–XIX ст.) держава почала активно втручатися у сферу соціального захисту. У 1837 р. було створено Опікунське відомство імператриці Марії, діяльність якого поширювалася і на територію України. Цей орган координував діяльність дитячих притулків, сирітських будинків і ремісничих училищ. Хоча така модель мала виразно патерналістський характер, вона заклала правові основи державної відповідальності за добробут дитини [5, с. 32].

Значний поступ відбувся після революційних подій 1917 р., коли у радянській правовій системі вперше було задекларовано принцип загальної державної опіки над дітьми. Кодекс законів про родину, опіку, шлюб і акти громадянського стану УСРР 1926 р. визначив дитину як об'єкт особливої правової охорони. На практиці це означало створення дитячих комісій, будинків-комун, колоній для неповнолітніх. Однак централізований контроль держави й ідеологічна спрямованість цієї політики зводили її переважно до дисциплінарно-виховних механізмів [19, с. 41].

Після Другої світової війни захист дитинства набуває рис системності. У 1949 р. у межах СРСР було ухвалено низку постанов, спрямованих на боротьбу з безпритульністю й бездоглядністю. Саме тоді створюється інституційна мережа дитячих будинків, шкіл-інтернатів, комісій у справах неповнолітніх. Однак така модель залишалася державно-опікунською і не визнавала дитини суб'єктом прав, натомість трактувала її як об'єкт виховного впливу [31, с. 135].

Кардинальні зміни відбулися в другій половині XX ст. під впливом міжнародних документів, насамперед Декларації прав дитини ООН (1959 р.) та Конвенції про права дитини (1989 р.), ратифікованої Україною у 1991 р. [21]. Ці акти започаткували перехід від концепції «державної опіки» до моделі партнерської взаємодії держави, сім'ї та суспільства у справі виховання й розвитку дитини. Відтоді захист прав дітей став одним із ключових критеріїв демократичного розвитку суспільства.

У незалежній Україні процес формування національної системи захисту дитинства розпочався із прийняття Конституції України (1996 р.), де вперше було закріплено обов'язок держави охороняти дитинство (ст. 52) [20, с. 3]. Подальше нормативне оформлення відбулося через ухвалення базових законів: «Про охорону дитинства» (2001 р.), «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (1995 р.), «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р.), «Про Національну поліцію» (2015 р.) [39; 40; 41]. Сукупність цих актів заклала правові підвалини для створення розгалуженої системи суб'єктів державної політики у сфері захисту прав дітей.

Важливу роль у становленні нової парадигми відіграло створення у 2000 р. посади Уповноваженого Президента України з прав дитини, а з 2011 р. — Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, у структурі якого функціонує спеціальний відділ з питань дотримання прав дітей. Ці інститути забезпечили розвиток механізмів парламентського та громадського контролю за реалізацією державної політики у сфері дитинства [34, с. 109].

У 2015 р. ухвалення Закону «Про Національну поліцію» стало ключовим етапом у формуванні сучасної системи захисту прав дітей. Саме цей закон закріпив принцип сервісної моделі поліції, зорієнтованої на людину, її права і свободи, а також створив організаційні передумови для розвитку спеціалізованих підрозділів — ювенальної превенції [39, с. 2]. У 2017 р. у складі Національної поліції офіційно створено Департамент ювенальної превенції, що став основною ланкою між системою правосуддя, соціальними службами та освітніми установами [32, с. 11].

Подальше нормативне вдосконалення пов'язане із реалізацією міжнародних зобов'язань України. У 2018 р. Рада Європи ухвалила «Стратегію з прав дитини (2018–2023)», у якій визначено п'ять пріоритетів: рівність можливостей, свобода від насильства, дружнє до дитини правосуддя, участь дітей у прийнятті рішень і цифрова безпека [53, с. 22]. Відповідно до цих принципів у 2021 р. Кабінет Міністрів України затвердив Національну стратегію реформування системи інституційного догляду і виховання дітей до 2026 року,

що передбачає поступову деінституціалізацію та розвиток сімейних форм виховання [38].

У період з 2020 по 2024 рр. на тлі збройної агресії Російської Федерації державна політика у сфері дитинства зазнала додаткових викликів. Зростання кількості внутрішньо переміщених дітей, збільшення випадків насильства, торгівлі людьми, психологічних травм зумовили необхідність посилення міжвідомчої координації. У 2023 р. МВС ухвалило «Стратегію розвитку системи ювенальної превенції Національної поліції України на період до 2030 року», що визначає нові підходи до профілактики, партнерства з громадами та цифрового моніторингу [32, с. 6].

В історико-правовому контексті становлення системи захисту прав дітей в Україні можна виокремити кілька етапів:

1. Зародження норм морально-звичаєвого характеру (до XVII ст.) — коли основним регулятором виступали традиції та моральні приписи родинного виховання.
2. Інституціоналізація опікунської функції держави (XVIII–XIX ст.) — створення дитячих притулків і опікунських рад під контролем державної адміністрації.
3. Соціалістична модель державної опіки (1917–1991 рр.) — домінування виховно-дисциплінарних механізмів та підпорядкування захисту дітей ідеологічним цілям.
4. Пострадянський період (1991–2014 рр.) — формування правової системи на засадах міжнародних стандартів, створення профільних законів і інституцій.
5. Європейський інтеграційний етап (з 2014 р.) — імплементація європейських стратегій, запровадження принципів *child-friendly justice*, розвиток ювенальної превенції.
6. Воєнний період (з 2022 р.) — переосмислення безпеки дитини як складової національної безпеки та посилення ролі поліції в кризових умовах [33, с. 17; 48, с. 9].

Таким чином, еволюція системи захисту прав дітей в Україні демонструє поступовий перехід від опікунсько-репресивної моделі до правоцентричної, зорієнтованої на забезпечення найкращих інтересів дитини. Якщо у минулому дитина розглядалася переважно як об'єкт державного впливу, то нині вона визнається повноправним суб'єктом публічної політики. Це відображено у сучасних законодавчих і стратегічних актах, які визначають дитинство пріоритетом розвитку держави та суспільства.

Історико-правовий аналіз показує, що ефективна реалізація державної політики щодо дітей неможлива без інтеграції міжнародних стандартів, демократизації механізмів управління та підвищення інституційної спроможності органів публічної влади. У наступному підрозділі (1.4) увага буде зосереджена на дослідженні нормативно-правових засад діяльності Національної поліції України щодо забезпечення прав дітей, які стали логічним результатом описаних історичних процесів і визначають сучасний етап розвитку ювенальної превенції.

1.4 Нормативно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення прав дітей

Нормативно-правове регулювання діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав дітей становить цілісну систему, що охоплює міжнародно-правові акти, Конституцію України, національні закони, підзаконні нормативні акти, а також відомчі інструкції та програми МВС і НПУ. Ця система визначає компетенцію, принципи, форми, методи та правові гарантії реалізації державної політики у сфері захисту дитинства.

1. Міжнародно-правова основа діяльності поліції у сфері прав дитини

Базовим міжнародним документом є Конвенція ООН про права дитини (1989 р.), ратифікована Україною у 1991 р. [21]. Вона встановлює фундаментальні принципи: пріоритет найкращих інтересів дитини, заборону дискримінації, право дитини на життя і розвиток, участь у прийнятті рішень, що її стосуються. Саме ці положення стали ідеологічним підґрунтям для національного законодавства й адміністративних практик Національної поліції.

Важливе значення мають також:

- Європейська конвенція про здійснення прав дітей (Страсбург, 1996 р.);
- Стратегія Ради Європи з прав дитини (2022–2027), що наголошує на недопущенні будь-яких форм насильства, забезпеченні участі дітей у соціальному житті та розвитку child-friendly правосуддя [53, с. 27];
- Керівні принципи ООН з профілактики правопорушень серед неповнолітніх (Ріядські принципи, 1990 р.);
- Пекінські правила (1985 р.) щодо мінімальних стандартів правосуддя стосовно неповнолітніх;
- Гаванські правила (1990 р.) про захист неповнолітніх, позбавлених волі.

Ці міжнародні стандарти інтегровані у національні нормативні акти та визначають рамки для діяльності підрозділів ювенальної превенції.

2. Конституційно-правові та законодавчі засади

Конституція України проголошує охорону дитинства обов'язком держави (ст. 52) і гарантує кожній дитині право на життя, здоров'я, освіту, соціальний захист та захист від експлуатації [20, с. 3]. Ці положення конкретизуються у низці законів, що безпосередньо визначають функції поліції у сфері дитинства.

Ключовими є:

- Закон України “Про Національну поліцію” від 2 липня 2015 р. № 580-VIII, який визначає поліцію як орган, що «забезпечує охорону прав і свобод людини, протидіє злочинності, підтримує публічну безпеку і порядок» (ст. 2) [39, с. 2]. У ст. 11 цього закону підкреслено обов'язок поліції поважати права дитини та діяти на засадах законності, верховенства права, відкритості, пропорційності та недискримінації.

- Закон України “Про охорону дитинства” від 26 квітня 2001 р. № 2402-III — базовий нормативний акт, який визначає державну політику у сфері охорони дитинства, систему органів, відповідальних за реалізацію прав дітей, і встановлює гарантії їх захисту від насильства, експлуатації та жорстокого поводження [40, с. 1].
- Закон України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР, що закріплює компетенцію державних і місцевих органів у справах дітей та регламентує взаємодію поліції з ними [41, с. 1].
- Закон “Про запобігання та протидію домашньому насильству” від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII, який розширив повноваження поліції у сфері захисту дітей — жертв або свідків насильства, встановивши порядок винесення термінових заборонних приписів та міжвідомчу взаємодію [39, с. 3].

Крім того, у сфері соціальної політики важливими є Закон “Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю” (2001 р.) та Закон “Про освіту” (2017 р.), які передбачають спільну профілактичну діяльність шкільних психологів, соціальних педагогів і поліцейських-офіцерів громад [27, с. 98].

3. Підзаконне регулювання та внутрішні акти МВС

Підзаконний рівень є найбільш динамічним і визначає практичні алгоритми діяльності поліції. Визначальним документом є Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затверджена наказом МВС № 1044 від 19 грудня 2017 р. [32, с. 7]. Вона деталізує завдання, функції та права працівників ювенальної превенції, серед яких:

- виявлення дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- попередження та виявлення фактів насильства над дітьми;
- профілактика бездоглядності, жебракування та правопорушень серед неповнолітніх;
- участь у роботі комісій із захисту прав дитини;
- здійснення розшуку дітей, які зникли або залишили місце проживання.

Крім того, значення мають:

- Наказ МВС № 658 від 13 липня 2018 р. «Про затвердження Порядку реагування поліцейських на випадки домашнього насильства»;
- Наказ МВС № 726 від 10 серпня 2021 р. «Про затвердження Порядку взаємодії підрозділів поліції з іншими суб'єктами у сфері запобігання насильству щодо дітей»;
- Постанова Кабінету Міністрів України № 800 від 24 вересня 2022 р. «Про затвердження Порядку взаємодії органів державної влади у сфері захисту прав дітей» [38].

Ці документи конкретизують процедури, що забезпечують міжвідомчу координацію поліції з соціальними службами, органами освіти та охорони здоров'я. Саме така взаємодія відповідає вимогам європейської моделі «network governance», де дитина — центр багатовекторної системи допомоги [59, с. 73].

4. Відомчі стратегії та програми МВС і Національної поліції

Важливу роль відіграють стратегічні документи, що визначають розвиток ювенальної політики в межах системи МВС. Зокрема:

- Стратегія розвитку системи ювенальної превенції Національної поліції України на період до 2030 року (затв. наказом МВС № 65 від 2023 р.) [32]. Документ передбачає посилення кадрової підготовки поліцейських, цифровізацію обліку дітей, удосконалення механізмів взаємодії та запровадження моніторингу ефективності превентивної діяльності.
- Стратегія розвитку системи МВС до 2030 року визначає захист прав дитини одним із ключових напрямів гуманітарної безпеки [33, с. 12].
- План дій Національної поліції з реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2022–2026 роки, який узгоджує національні заходи з міжнародними рекомендаціями UNICEF та Ради Європи.

Стратегічна орієнтація НПУ полягає у впровадженні принципів “child-friendly policing” — поліцейської діяльності, орієнтованої на дитину, що передбачає недопущення повторної травматизації, індивідуальний підхід, забезпечення права дитини бути вислуханою [55, с. 83].

5. Судова та омбудсменська практика

Важливим джерелом тлумачення норм є рішення Конституційного Суду України та практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), де неодноразово наголошено, що держава несе позитивний обов'язок щодо захисту дітей від насильства й байдужості. Так, у справах “*M.C. v. Bulgaria*” (2003) та “*O’Keeffe v. Ireland*” (2014) ЄСПЛ підкреслив: недостатня реакція державних органів на звернення про насильство над дитиною є порушенням ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини. Для України ці прецеденти стали орієнтиром у розробці внутрішніх механізмів реагування та навчальних програм для працівників поліції [57, с. 44].

Практика Уповноваженого Верховної Ради з прав людини щороку узагальнюється у спеціальних звітах про стан забезпечення прав дитини. У доповіді за 2023 р. зафіксовано понад 12 000 звернень щодо порушень дитячих прав, серед яких 40 % стосувалися неналежного реагування правоохоронних органів. Ці дані стали підставою для підготовки рекомендацій МВС щодо вдосконалення інструкцій та протоколів ювенальної превенції [48, с. 16].

6. Принципи правового регулювання

З урахуванням чинної нормативно-правової бази діяльність Національної поліції у сфері захисту прав дітей ґрунтується на таких принципах:

1. Верховенство права — пріоритет прав і свобод дитини у всіх рішеннях і діях поліції.
2. Превентивність — орієнтація на попередження правопорушень, а не лише на реагування [32, с. 9].
3. Індивідуальний підхід — урахування вікових, психологічних і соціальних особливостей дитини.
4. Міжвідомча взаємодія — обов'язкова координація дій із соціальними, освітніми та медичними структурами.
5. Повага до гідності та недискримінація — заборона будь-яких форм насильства, стигматизації чи упередженого ставлення.

6. Прозорість і підзвітність — відкритість інформації про результати діяльності підрозділів поліції, оприлюднення статистики та взаємодія з громадськістю [17, с. 4].

7. Місце Національної поліції в системі публічного управління у сфері дитинства

У межах державного механізму захисту прав дітей поліція виконує подвійну функцію — правоохоронну й превентивно-соціальну. З одного боку, вона реалізує повноваження із запобігання злочинам проти дітей, розшуку зниклих неповнолітніх, документування випадків насильства. З іншого — здійснює профілактичну, просвітницьку, координаційну діяльність, формуючи безпечне соціальне середовище. Саме таке двоєдине призначення підкреслюють сучасні науковці-адміністративісти: О. Лобода, Н. Вороніна, І. Гуменюк, С. Біла [5; 8; 11; 28].

Нормативно ця роль закріплена в низці актів МВС і урядових постанов, які інтегрують поліцію в мережу суб'єктів державної політики у сфері дитинства. Зокрема, Порядок взаємодії суб'єктів у сфері запобігання насильству над дітьми визначає поліцію координатором дій, відповідальним за реєстрацію повідомлень, реагування, розслідування та направлення випадків до відповідних служб [38]. Такий механізм забезпечує єдність державної політики й дотримання принципу «одного вікна» у наданні допомоги дитині.

8. Висновки до підпункту 1.4

Отже, нормативно-правова база діяльності Національної поліції України у сфері захисту прав дітей є багаторівневою та інтегрованою до міжнародних стандартів. Її ядро складають:

- Конвенція ООН про права дитини і міжнародні угоди Ради Європи;
- Конституція України та базові національні закони — «Про Національну поліцію», «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
- підзаконні акти МВС, що регламентують організацію ювенальної превенції;

- стратегічні документи (Стратегія розвитку НПУ до 2030 р.);
- практика омбудсмена й судових інстанцій, яка забезпечує правозастосування та контроль за дотриманням стандартів.

Ця система формує правові гарантії захисту дитини, визначає компетенцію поліції, створює інституційні механізми взаємодії та підвищує рівень публічної підзвітності. У підсумку можна стверджувати, що нормативно-правові засади діяльності Національної поліції у сфері дитинства становлять не лише галузь відомчого регулювання, а й ключову складову державної політики з прав людини, зорієнтовану на утвердження гуманістичних цінностей та превентивного характеру публічного управління.

Висновки до розділу 1

Проведене теоретико-методологічне дослідження дає змогу констатувати, що формування та реалізація державної політики у сфері захисту прав дітей є складним багатовимірним процесом, у якому поєднуються правові, адміністративні, соціальні та гуманітарні механізми публічного управління. У межах сучасної концепції прав людини ця політика розглядається як частина системи забезпечення національної безпеки, сталого розвитку та соціальної стабільності суспільства [5, с. 28; 6, с. 41].

По-перше, державна політика у сфері захисту прав дітей має чітко визначену мету — створення безпечного, правового й соціального середовища, у якому дитина може реалізувати свої права, свободи та потенціал. Її сутність полягає у діяльності органів публічної влади, спрямованій на забезпечення реалізації та охорони прав дітей відповідно до Конституції України, міжнародних угод і національних законів [20; 21; 39]. Ця діяльність є системною, комплексною й інтегрує нормативно-правові, інституційні та організаційно-управлінські елементи.

По-друге, на підставі проведеного аналізу встановлено, що теоретичні підходи до дослідження діяльності органів публічної влади у сфері дитинства еволюціонували від традиційних адміністративно-командних до сучасних моделей good governance і public value. Серед найвагоміших наукових парадигм, що визначають сучасну політику у сфері прав дитини, слід відзначити:

- policy-science (Г. Ласвелл) — як основу аналізу етапів формування державної політики;
- системний підхід (Д. Істон) — як інструмент виявлення взаємозв'язків між запитами суспільства і управлінськими рішеннями;
- підхід “street-level bureaucracy” (М. Ліпскі) — як пояснення практичної реалізації політики на рівні індивідуальних рішень поліцейських;
- концепцію New Public Governance — як модель партнерської взаємодії між поліцією, громадами й НГО;
- rights-based approach (HRBA) — як рамку, що ставить у центр державної політики права та найкращі інтереси дитини [55, с. 82; 57, с. 40].

Таким чином, сучасна діяльність Національної поліції в системі захисту дитинства повинна розглядатися через призму не лише адміністративної ефективності, а й створення суспільної цінності у вигляді підвищення безпеки, довіри та соціальної згуртованості.

По-третє, історико-правовий аналіз засвідчив тривалий процес еволюції вітчизняної системи захисту прав дітей — від опікунсько-патерналістської до правозахисної. У радянський період держава брала на себе функції повного контролю за вихованням дитини, але не визнавала її суб'єктом права. Лише з проголошенням незалежності України та ратифікацією Конвенції ООН про права дитини відбулося формування нової парадигми державної політики, орієнтованої на гуманізацію й партнерство [21; 23, с. 54].

Ключові етапи розвитку нормативно-правової бази — прийняття Конституції України (1996), Закону «Про охорону дитинства» (2001), створення інституту Уповноваженого з прав дитини (2000) та ухвалення Закону «Про Національну поліцію» (2015) — заклали підвалини сучасної системи ювенальної

превенції [39; 40; 41]. Особливо важливим етапом став 2023 рік, коли ухвалено Стратегію розвитку системи ювенальної превенції НПУ до 2030 року, що визначила стратегічні орієнтири модернізації поліцейської діяльності у сфері дитинства [32, с. 9].

По-четверте, нормативно-правова база діяльності Національної поліції у сфері захисту прав дітей є багаторівневою та відповідає міжнародним стандартам. Її складові:

- міжнародні документи (Конвенція ООН, Європейська конвенція про здійснення прав дітей, Ріядські принципи, Пекінські правила);
- Конституція України як основне джерело конституційних гарантій;
- профільні закони України, що визначають компетенцію поліції;
- підзаконні акти МВС — інструкції, накази, методичні рекомендації;
- стратегічні документи (державні програми, концепції, стратегії).

Усі ці рівні забезпечують не лише формальне правове регулювання, а й механізми практичної реалізації політики через діяльність ювенальної превенції, превентивні програми та партнерство з громадами [32; 38; 53].

По-п'яте, сутність і зміст діяльності поліції у цій сфері зумовлені принципами:

1. верховенства права і поваги до людської гідності;
2. превентивності — орієнтації на запобігання правопорушенням;
3. міжвідомчої взаємодії — співпраці з органами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту;
4. публічності й підзвітності, що забезпечують довіру громадян і легітимність державних дій [17, с. 4; 48, с. 16].

Зазначені принципи є не лише юридичними категоріями, а й етичними орієнтирами публічного управління, що визначають стандарти поведінки поліцейських у роботі з дітьми.

По-шосте, Національна поліція України нині виконує подвійну функцію у системі публічного управління:

- правоохоронну, спрямовану на виявлення, документування та розслідування правопорушень щодо дітей;
- соціально-превентивну, що полягає у створенні умов для запобігання дитячій злочинності, насильству, булінгу, бездоглядності, торгівлі людьми [32, с. 11; 55, с. 85]. Завдяки поєднанню цих функцій поліція перетворюється на інститут публічного сервісу, що не лише реагує на порушення, а й формує безпечне середовище.

По-сьоме, взаємозв'язок державної політики у сфері дитинства з діяльністю поліції виявляється через інституційний механізм реалізації. Підрозділи ювенальної превенції є важливими «вузловими структурами» між правовою, соціальною та освітньою системами. Їхнє функціонування ґрунтується на принципах партнерства, прозорості та професійної компетентності. Розвиток цих підрозділів потребує подальшої нормативної уніфікації, цифровізації облікових систем і вдосконалення кадрової політики [32, с. 13; 33, с. 19].

У підсумку, результати першого розділу дають змогу зробити узагальнюючий висновок: державна політика у сфері захисту прав дітей в Україні є системоутворюючим елементом публічного управління, що реалізується через діяльність Національної поліції як ключового інституційного суб'єкта. Вона базується на принципах верховенства права, гуманізму, превентивності, партнерства та відкритості. Сучасна нормативна база відповідає європейським і міжнародним стандартам, проте потребує подальшого вдосконалення у напрямі міжвідомчої координації, правозастосовчої практики й розвитку кадрового потенціалу.

Отже, підсумовуючи зміст першого розділу, можна стверджувати, що саме ювенальна політика Національної поліції є основним механізмом реалізації державної політики у сфері дитинства. Вона визначає практичні форми захисту дітей, перетворюючи принципи міжнародного права на реальні дії. Подальші розділи роботи (зокрема Розділ 2) зосереджені на аналізі організаційно-правових

механізмів і практичної діяльності Національної поліції щодо реалізації цих завдань.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

2.1 Система органів Національної поліції України, задіяних у захисті прав дітей

Ефективна реалізація державної політики у сфері захисту прав дітей неможлива без функціонування розгалуженої та скоординованої системи органів Національної поліції України (НПУ), які виконують як превентивні, так і правоохоронні завдання. В умовах демократизації публічного управління поліція трансформується із карально-контрольного інституту на сервісно-орієнтований орган, основним завданням якого є захист життя, безпеки та гідності людини — насамперед дитини як найбільш уразливої соціальної категорії [39, с. 2; 55, с. 82].

1. Організаційна структура Національної поліції у контексті захисту прав дітей

Згідно зі статтями 1–3 Закону України “Про Національну поліцію”, НПУ є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення публічної безпеки, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності [39, с. 1]. Організаційна структура поліції побудована за функціональною ознакою та включає центральний апарат, територіальні органи (головні управління в областях, місті Києві та АР Крим) і спеціалізовані служби.

У системі НПУ саме підрозділи ювенальної превенції є профільними структурами, що забезпечують реалізацію державної політики у сфері захисту дітей. Вони діють на всіх рівнях — від Департаменту ювенальної превенції центрального апарату до секторів ювенальної превенції у районних управліннях поліції. Їхня діяльність регламентується Інструкцією з організації роботи

підрозділів ювенальної превенції, затвердженою наказом МВС № 1044 від 19 грудня 2017 р. [32, с. 7].

2. Департамент ювенальної превенції Національної поліції

Департамент ювенальної превенції є провідним спеціалізованим структурним підрозділом центрального апарату НПУ, створеним у 2017 році.

Основні його завдання:

- реалізація державної політики у сфері запобігання правопорушенням серед дітей;
- організація роботи територіальних підрозділів щодо виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- координація діяльності поліції з іншими суб'єктами системи захисту прав дитини — службами у справах дітей, закладами освіти, охорони здоров'я, соціальними службами, органами прокуратури та громадськими організаціями [32, с. 8; 38].

Департамент ювенальної превенції НПУ функціонує у складі трьох управлінь:

1. Управління організації превентивної діяльності серед дітей;
2. Управління протидії насильству щодо дітей;
3. Управління аналітики, моніторингу та міжнародної співпраці.

Діяльність департаменту спрямовується та координується заступником Голови Національної поліції України — керівником кримінального блоку. У 2023 р. департамент забезпечив реалізацію понад 7 000 превентивних заходів у закладах освіти, що охопили близько 1,2 млн дітей і підлітків [17, с. 4].

Відповідно до положень Стратегії розвитку системи ювенальної превенції НПУ до 2030 року, цей підрозділ має бути перетворений на мультидисциплінарний центр координації, який поєднує аналітичну, освітню, методичну та комунікаційну функції [32, с. 9].

3. Територіальні підрозділи ювенальної превенції

У кожному головному управлінні поліції області функціонує управління превентивної діяльності, до складу якого входять сектори ювенальної превенції.

Вони є безпосередньою ланкою реалізації політики на місцевому рівні. Завдання територіальних підрозділів:

- моніторинг соціально небезпечних ситуацій серед дітей;
- ведення профілактичних обліків неповнолітніх, схильних до правопорушень;
- проведення профілактичних рейдів і спільних перевірок навчальних закладів;
- реагування на повідомлення про насильство або зникнення дітей;
- участь у роботі місцевих комісій із захисту прав дитини [28, с. 75].

У кожному районному відділі поліції є інспектори ювенальної превенції, які працюють у безпосередньому контакті з навчальними закладами, громадами та сім'ями. Їхня діяльність охоплює також роз'яснювальну роботу серед учнів, учителів і батьків щодо запобігання булінгу, домашньому насильству, кіберзагрозам [18, с. 96].

З 2021 р. у структурі НПУ активно розвивається інститут поліцейських офіцерів громади (ПОГ), які теж мають компетенції у сфері захисту прав дітей, особливо у сільських територіальних громадах. Їхня діяльність регулюється Положенням про поліцейського офіцера громади, затвердженим наказом МВС № 650 від 28.06.2019 р. [39, с. 4]. Завдяки цій ініціативі поліція стала безпосередньо інтегрованою в місцеве середовище, що посилило комунікацію з дітьми та родинами.

4. Інші підрозділи поліції, залучені до захисту дітей

Хоча основну роль у сфері дитинства відіграє ювенальна превенція, важливі функції виконують і інші служби поліції, діяльність яких тісно перетинається з дитячими питаннями:

- Кримінальна поліція — розслідує злочини, пов'язані з торгівлею дітьми, сексуальною експлуатацією, кіберзлочинами проти неповнолітніх [39, с. 7];

- Департамент кіберполіції — забезпечує моніторинг цифрових загроз, поширення дитячої порнографії, втягнення дітей у небезпечні онлайн-групи;
- Патрульна поліція — виконує функції негайного реагування на звернення громадян, зокрема у випадках насильства, домашніх конфліктів, бездоглядності дітей [55, с. 84];
- Слідчі підрозділи — здійснюють досудове розслідування злочинів проти дітей (ст. 152, 153, 155, 156 Кримінального кодексу України).

Крім того, у 2020 р. у структурі НПУ створено Офіс з прав людини (Human Rights Department), який контролює дотримання стандартів Європейської конвенції з прав людини у роботі поліцейських, у тому числі щодо поводження з неповнолітніми під час затримання чи допиту [57, с. 38].

5. Міжвідомча координація та партнерство

Нормативною основою взаємодії поліції з іншими суб'єктами у сфері дитинства є Постанова Кабінету Міністрів України № 800 від 24 вересня 2022 р. [38], якою затверджено Порядок взаємодії органів державної влади у сфері захисту прав дітей. Цей документ встановлює:

- алгоритм інформаційного обміну між поліцією, службами у справах дітей, закладами освіти й охорони здоров'я;
- порядок спільних дій у разі виявлення дитини, яка зазнала насильства або опинилася у складних життєвих обставинах;
- обов'язок негайного інформування органів опіки та прокуратури.

Важливою складовою партнерства є співпраця НПУ з міжнародними організаціями — UNICEF, Save the Children, Terre des Hommes, OSCE, які здійснюють спільні проєкти з профілактики насильства, підготовки кадрів, створення «дружніх до дитини» кімнат для опитування неповнолітніх [57, с. 45; 60, с. 12].

З 2019 р. у пілотному режимі впроваджується модель “Barnahus” (Дім дитини) — міжсекторального центру, де дитина, яка стала жертвою насильства, може отримати комплексну допомогу без повторної травматизації. Цей проєкт

реалізується спільно Міністерством внутрішніх справ, Офісом Генерального прокурора, Міністерством соціальної політики та UNICEF [60, с. 34].

6. Кадрове забезпечення та професійна підготовка

Якість реалізації державної політики у сфері дитинства безпосередньо залежить від рівня підготовки кадрів поліції. Навчальні заклади системи МВС — зокрема Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Харківський національний університет внутрішніх справ, Національна академія внутрішніх справ — здійснюють підготовку офіцерів за спеціалізацією «ювенальна превенція» [33, с. 42].

Програми професійного навчання включають модулі з психології дитячого віку, прав дитини, комунікації з неповнолітніми, протидії насильству, етики поліцейської діяльності. МВС спільно з UNICEF проводить регулярні тренінги для поліцейських щодо застосування принципів “child-friendly policing” [32, с. 15].

У межах кадрової політики передбачено також психологічну підтримку працівників ювенальної превенції, які часто стикаються з емоційно складними ситуаціями (випадки насильства, зникнення, травматичні обставини). Такий підхід відповідає міжнародним стандартам захисту професійного вигорання працівників соціальної сфери [64, с. 42].

7. Аналітичне та інформаційне забезпечення

З 2022 р. Національна поліція розвиває Єдину інформаційну систему обліку дітей, що перебувають у складних життєвих обставинах. Її мета — уніфікувати бази даних різних відомств і забезпечити своєчасний обмін інформацією між поліцією, соціальними службами, закладами освіти та охорони здоров'я [32, с. 10].

Крім того, функціонує Єдиний реєстр випадків домашнього насильства, де фіксуються всі звернення, у тому числі щодо дітей. Аналітичні підрозділи поліції здійснюють моніторинг тенденцій, формують регіональні карти ризиків і прогнозують соціальні фактори, що можуть спричинити загрозу правам дитини [48, с. 11].

Такі аналітичні інструменти є основою доказового підходу (evidence-based policing), що поступово впроваджується в діяльність поліції України [55, с. 86].

Отже, система органів Національної поліції України, залучених до реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей, характеризується ієрархічною структурою та міжвідомчою інтегрованістю. На чолі стоїть Департамент ювенальної превенції — центральна ланка аналітичної, координаційної та методичної роботи; на місцях діють територіальні сектори ювенальної превенції й інспектори громади; водночас до процесу залучені інші служби — кримінальна, патрульна, кіберполіція, слідчі підрозділи.

Функціонування системи ґрунтується на принципах:

- сервісності та відкритості, що забезпечують довіру суспільства до поліції;
- партнерства з громадою — через поліцейських офіцерів громад;
- інституційної взаємодії — із соціальними, освітніми, медичними структурами;
- аналітичного управління, заснованого на даних і моніторингу ризиків;
- професіоналізації кадрів, що формує високі етичні стандарти поліцейської діяльності.

Таким чином, система органів Національної поліції, задіяних у сфері дитинства, є ключовим інституційним інструментом реалізації державної політики із захисту прав дітей в Україні. Її ефективність визначається не лише кількістю підрозділів чи нормативною базою, а насамперед здатністю адаптуватися до нових соціальних викликів — воєнних, економічних, технологічних — та забезпечити сталу комунікацію з громадянами й міжнародними партнерами.

2.2 Форми та методи реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей

Ефективна реалізація державної політики у сфері захисту прав дітей вимагає не лише наявності нормативно-правової бази, а й дієвих форм і методів

управлінської діяльності, які дозволяють перетворювати правові норми у практичні результати. Відповідно до загальної теорії публічного управління, форми й методи — це зовнішні та внутрішні прояви діяльності суб'єктів влади, спрямовані на досягнення визначених цілей державної політики [4, с. 63; 7, с. 90]. У контексті діяльності Національної поліції України ці інструменти мають як правовий, так і соціально-превентивний зміст, відображаючи гуманістичну спрямованість сучасної поліцейської служби.

1. Поняття, класифікація та загальні риси форм і методів реалізації політики

У публічному управлінні форми реалізації державної політики визначаються як зовнішні прояви цілеспрямованої діяльності органів публічної влади, що мають правові наслідки. Залежно від змісту вони поділяються на нормативні, організаційні, інформаційно-комунікативні, просвітницькі та контрольні-наглядні.

Методи реалізації — це сукупність способів, прийомів і засобів впливу, що забезпечують виконання визначених функцій. У сфері захисту прав дітей застосовуються методи переконання, заохочення, адміністративного впливу, превенції, партнерства, інноваційного управління [30, с. 51; 45, с. 122].

На думку С. Бандиури та С. Серьогіна, взаємозв'язок між формами та методами діяльності органів поліції проявляється у двох площинах:

1. змістовій — як конкретизація правових норм через управлінські дії;
2. процесуальній — як механізм вибору найбільш ефективних управлінських технологій залежно від соціальної ситуації [4, с. 59].

Отже, ефективність реалізації державної політики щодо дітей залежить від гармонійного поєднання правових і соціальних форм діяльності поліції, а також від балансу між примусовими та ненасильницькими методами.

2. Правові форми реалізації державної політики поліцією

Правові форми діяльності Національної поліції у сфері дитинства базуються на нормах адміністративного та кримінального законодавства і передбачають прийняття рішень, що мають юридичні наслідки. До них належать:

1. Адміністративно-правова діяльність — прийняття постанов, приписів, протоколів, винесення термінових заборонних приписів у разі насильства щодо дітей (ст. 25 Закону “Про запобігання та протидію домашньому насильству”) [39, с. 3].
2. Реєстраційно-дозвільна діяльність — ведення обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у межах єдиних інформаційних систем МВС [32, с. 10].
3. Контрольно-наглядова діяльність — перевірка стану дотримання прав дітей у навчальних закладах, інтернатах, центрах соціально-психологічної реабілітації, що здійснюється спільно з органами опіки та службами у справах дітей [38].
4. Процесуально-слідча діяльність — досудове розслідування злочинів проти дітей, проведення слідчих (розшукових) дій, опитування, допит неповнолітніх із дотриманням стандартів Конвенції ООН і Європейської конвенції про захист прав людини [21; 57, с. 43].

Юридичні форми діяльності є основою забезпечення законності, підзвітності та прозорості реалізації державної політики. Водночас їхня ефективність залежить від якості правозастосування та професійної компетентності персоналу.

3. Організаційно-управлінські форми реалізації політики

До організаційно-управлінських форм належать дії, спрямовані на практичну організацію виконання завдань у сфері захисту прав дітей:

- координаційна діяльність — створення міжвідомчих робочих груп, комісій, оперативних штабів для реагування на випадки насильства чи зникнення дітей [38];
- планово-програмна діяльність — розроблення та реалізація стратегічних і регіональних програм (“Діти України”, “Безпечна школа”, “Дитинство без насильства”) [32, с. 6];
- інформаційно-аналітична діяльність — збір, аналіз і прогнозування даних про дитячу злочинність, насильство, соціальні ризики [48, с. 10];

- комунікаційна діяльність — взаємодія з громадськістю, НГО, міжнародними партнерами, спрямована на популяризацію культури прав людини [55, с. 85].

Організаційні форми реалізації політики забезпечують сталість і системність управлінських процесів, сприяючи міжвідомчій координації та уникненню дублювання функцій різних органів влади.

4. Методи діяльності поліції у сфері дитинства

Методи діяльності Національної поліції у сфері дитинства охоплюють широкий спектр управлінських, правових і соціальних інструментів. Залежно від мети їх можна поділити на превентивні, репресивно-правові, мотиваційно-виховні та партнерські.

4.1. Превентивні методи

Превенція є наріжним каменем сучасної поліцейської діяльності. Її реалізація здійснюється через:

- профілактичну роботу з неповнолітніми, схильними до правопорушень;
- патрулювання та моніторинг місць перебування дітей;
- індивідуальні профілактичні бесіди з дітьми та їхніми батьками;
- спільні освітні програми з протидії булінгу, кібернасилъству, наркотикам [17, с. 4; 32, с. 9].

Важливу роль у превентивній діяльності відіграють програми «Шкільний офіцер поліції» та «Безпечна громада», які ґрунтуються на принципі “Community Policing” — партнерства між поліцією, громадою та школою [55, с. 81].

4.2. Репресивно-правові методи

До цієї групи належать:

- досудове розслідування злочинів проти дітей;
- застосування адміністративних стягнень до батьків, які ухиляються від виконання обов’язків щодо виховання дітей (ст. 184 КУпАП);
- проведення спеціальних операцій (“Діти вулиці”, “Літо”, “Підліток”), спрямованих на виявлення фактів експлуатації дітей і протидію дитячій злочинності [18, с. 102].

Однак, як наголошує В. Костицький, будь-які примусові заходи повинні мати суто гуманістичний характер і застосовуватись лише у крайніх випадках, коли вичерпані всі превентивні засоби [23, с. 63].

4.3. Мотиваційно-виховні методи

Вони полягають у формуванні правової культури дітей, їхніх батьків і педагогів. Найпоширеніші інструменти — виховні години, тренінги, інформаційні кампанії, соціальна реклама. Важливим напрямом є створення освітніх платформ для батьків, що навчають методам ненасильницького виховання, розпізнавання ознак насильства, реагування на нього [60, с. 25].

Такі методи орієнтовані на зміну суспільної свідомості та розвиток культури нетерпимості до будь-яких форм жорстокого поводження з дітьми.

4.4. Методи партнерства і взаємодії

Методологія New Public Governance акцентує на взаємодії держави, громади та бізнесу у виробленні та реалізації політики [59, с. 71]. Для поліції це означає розвиток партнерств із громадськими організаціями, місцевими радами, школами, релігійними громадами. Прикладом є спільні ініціативи НПУ з UNICEF, Save the Children, Ради Європи, спрямовані на розвиток системи “Barnahus” (Будинок дитини) і підготовку поліцейських за програмами “child-friendly justice” [57, с. 44; 60, с. 34].

4.5. Інноваційні та цифрові методи

Сучасна практика захисту дітей дедалі більше спирається на інформаційні технології. Використання аналітичних платформ дозволяє оперативно виявляти зони ризику, вести облік дітей, які постраждали від насильства, та координувати реагування служб. Так, у межах НПУ створено Єдину базу даних про дітей, що перебувають у складних життєвих обставинах, інтегровану з реєстрами соціальних і медичних служб [32, с. 10; 48, с. 12].

Крім того, активно розвивається система електронної звітності та дистанційного навчання для працівників ювенальної превенції, що забезпечує єдність стандартів і обмін найкращими практиками.

5. Просвітницько-комунікативні форми діяльності

Комунікація є ключовим інструментом реалізації державної політики у сфері дитинства. Поліція реалізує масштабні інформаційні кампанії («СтопБулінг», «Розкажи дорослому», «Безпечна школа»), що мають на меті підвищення рівня правової обізнаності дітей і батьків [32, с. 11].

У співпраці з Міністерством освіти і науки створено освітній онлайн-портал «Поліція та діти», який містить навчальні матеріали, інтерактивні тести, поради для вчителів та батьків. Така форма реалізації політики поєднує профілактичну, освітню та комунікаційну функції.

У межах міжнародного партнерства запроваджено Національну кампанію «Діти під захистом поліції», яка передбачає проведення інтерактивних занять, флешмобів і вебінарів із питань протидії насильству. У 2023 році в ній взяли участь понад 400 000 школярів [17, с. 5].

6. Контрольно-аналітичні методи реалізації політики

Контроль є обов'язковим елементом будь-якої політики, особливо у сфері дитинства, де важливо гарантувати недопущення порушень прав дитини. Основні форми контролю:

- відомчий контроль — з боку МВС і керівництва НПУ;
- парламентський контроль — з боку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- громадський контроль — через діяльність громадських рад, незалежних спостерігачів, медіа [48, с. 16; 57, с. 39].

Для забезпечення зворотного зв'язку поліція використовує щорічні звіти про стан забезпечення прав дітей, результати соціологічних опитувань і громадських моніторингів, що відповідає принципам *evidence-based policy making* [32, с. 14].

7. Висновки до підпункту 2.2

Отже, реалізація державної політики у сфері захисту прав дітей Національною поліцією здійснюється за допомогою широкого спектра форм і методів, що взаємопов'язані між собою та відображають баланс між правовим регулюванням і гуманістичною спрямованістю діяльності.

1. Форми діяльності охоплюють правові (адміністративно-правові, процесуальні), організаційні, аналітичні, комунікативні й просвітницькі.
2. Методи включають превентивні, примусові, мотиваційно-виховні, партнерські та інноваційні інструменти, що забезпечують адаптивність політики до сучасних викликів.
3. Ефективність реалізації політики залежить від системності управління, координації міжвідомчих дій, кадрової підготовки, інформаційного забезпечення та участі громади.

Таким чином, діяльність Національної поліції у сфері дитинства не обмежується виконанням правоохоронних функцій, а виступає моделлю сервісного публічного управління, заснованого на партнерстві, довірі та орієнтації на права людини. Це свідчить про поступовий перехід української поліції до стандартів “child-friendly policing” і гармонізацію її роботи з європейськими принципами good governance.

2.3 Взаємодія Національної поліції України з органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями у сфері захисту прав дітей

Сутність і значення міжвідомчої взаємодії

Захист прав дітей належить до комплексних напрямів державної політики, що вимагають синергії зусиль різних органів влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та міжнародних організацій. У межах публічного управління така взаємодія визначається як узгоджена діяльність суб'єктів, спрямована на досягнення спільної мети – забезпечення реалізації, охорони та відновлення прав дітей [4, с. 71; 45, с. 125].

Міжвідомча взаємодія у сфері дитинства базується на принципах:

- субсидіарності – залучення кожного рівня влади відповідно до компетенції;
- комплементарності – доповнення функцій, а не дублювання;
- партнерства – спільного планування, обміну інформацією, відповідальності за результат;
- доказовості – ухвалення рішень на основі даних і моніторингу [32, с. 11; 59, с. 72].

Для Національної поліції це означає перехід від вертикальної моделі «виконавець–контролер» до горизонтальної системи мережевого врядування, де поліція є координатором і модератором міжвідомчої співпраці.

Нормативно-правові основи взаємодії

Ключовими документами, що регулюють міжвідомчу співпрацю, є:

- Постанова Кабінету Міністрів України № 800 від 24.09.2022 р. “Про затвердження Порядку взаємодії органів державної влади у сфері захисту прав дітей”, яка визначає чіткі алгоритми інформаційного обміну, реагування на порушення прав дитини та механізми координації дій між поліцією, соціальними службами, освітою й охороною здоров’я [38];
- Наказ МВС № 726 від 10.08.2021 р. «Про затвердження Порядку взаємодії підрозділів поліції з іншими суб’єктами у сфері запобігання насильству щодо дітей»;
- Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції НПУ (наказ МВС № 1044 від 19.12.2017 р.), яка закріплює право ювенальних інспекторів брати участь у засіданнях місцевих комісій із захисту прав дитини, здійснювати спільні рейди, обміни інформацією [32, с. 7];
- Закон України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” (2017 р.), який передбачає міжвідомчий механізм реагування, у якому поліція є центральним суб’єктом первинного реагування [39, с. 3].

Нормативна база підкріплює принцип «єдиної команди», коли органи державної влади спільно формують політику захисту дитинства, а не діють ізольовано у межах власних повноважень.

Взаємодія Національної поліції з центральними органами виконавчої влади

Міністерство соціальної політики України

Мінсоцполітики виконує координуючу роль у системі соціального захисту дітей і є головним партнером поліції щодо профілактики бездоглядності, насильства та торгівлі людьми. Співпраця реалізується через:

- спільні інформаційні бази обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах;
 - міжвідомчі протоколи взаємодії служб у справах дітей і підрозділів ювенальної превенції;
 - спільні соціальні акції («Захисти дитину від насильства», «Діти в безпеці»)
- [48, с. 13].

Міністерство освіти і науки України

Взаємодія поліції з МОН відбувається переважно в межах профілактично-просвітницької діяльності. У 2016 р. запроваджено програму «Шкільний офіцер поліції», яка передбачає щотижневі інтерактивні заняття з правової обізнаності, безпеки дорожнього руху, протидії булінгу. Станом на 2024 р. програмою охоплено понад 1,5 тис. шкіл [17, с. 5]. МОН і НПУ спільно реалізують проєкт «Безпечна школа», який передбачає аудит шкільних приміщень, облаштування тривожних кнопок і навчання педагогів реагуванню на кризові ситуації [55, с. 83].

Міністерство охорони здоров'я України

МОЗ співпрацює з поліцією у випадках виявлення тілесних ушкоджень у дітей, фіксації фактів насильства, проведення судово-медичних експертиз. Відповідно до Наказу МОЗ № 278 від 16.04.2018 р., медпрацівники зобов'язані повідомляти поліцію про будь-які підозри на насильство над дитиною. На рівні областей створено координаційні центри реагування, куди входять представники поліції, лікарі, психологи та соціальні працівники [38].

Міністерство юстиції України та прокуратура

Мін'юст забезпечує правову допомогу неповнолітнім, а прокуратура здійснює процесуальний нагляд за розслідуванням злочинів проти дітей. Поліція і прокуратура спільно беруть участь у реалізації концепції “child-friendly justice”, яка передбачає створення спеціальних кімнат допиту з дружнім дизайном, присутність психолога та відсутність уніформи під час спілкування з дитиною [57, с. 44].

Взаємодія з органами місцевого самоврядування

Органи місцевого самоврядування (ОМС) є безпосередніми партнерами поліції у виконанні соціально-превентивних функцій. Згідно із Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.), вони відповідають за захист прав дітей у межах територіальних громад [41, с. 3].

Основні напрями співпраці поліції з ОМС:

- участь представників поліції у роботі комісій із захисту прав дитини при виконкомах;
- проведення спільних рейдів (“Діти вулиці”, “Канікули без насильства”);
- обмін інформацією між службами ювенальної превенції та центрами соціальних служб;
- спільне фінансування профілактичних програм за рахунок місцевих бюджетів [32, с. 11].

Прикладом успішної практики є проект “Поліцейський офіцер громади”, який діє у 921 територіальній громаді. Завдяки співфінансуванню з місцевих бюджетів громади отримують постійного поліцейського, який опікується питаннями безпеки дітей, профілактикою насильства, налагодженням зв'язку з батьками та школами [39, с. 5].

Співпраця з громадськими організаціями та міжнародними структурами

Після 2014 року в Україні суттєво активізувалася взаємодія поліції з інститутами громадянського суспільства. Нині під егідою МВС діють десятки меморандумів про співпрацю з НГО, благодійними фондами та міжнародними партнерами.

Найважливіші напрями партнерства:

- UNICEF Ukraine — навчання поліцейських методам комунікації з дітьми, реалізація проєктів “Child-friendly police station” і “Barnahus”;
- Save the Children — допомога дітям, постраждалим від війни, постачання обладнання для кімнат опитування;
- Офіс Ради Європи в Україні — адаптація європейських стандартів правосуддя щодо дітей;
- Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини — спільні моніторингові місії у притулках, інтернатах, центрах соціальної реабілітації [57, с. 46];
- Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення — запобігання розповсюдженню контенту, що порушує права дітей, у співпраці з кіберполіцією [55, с. 86].

Співпраця з міжнародними партнерами особливо важлива у контексті воєнного стану, коли тисячі дітей зазнають ризику депортації, психологічних травм або експлуатації. У 2023 р. НПУ спільно з UNICEF і Радою Європи запустила Національну платформу з пошуку та повернення зниклих дітей, інтегровану до системи “Діти війни” [60, с. 37].

Координаційні механізми та інформаційний обмін

Взаємодія суб’єктів системи захисту дитинства реалізується через кілька усталених механізмів:

1. Комісії з питань захисту прав дитини при місцевих адміністраціях, до складу яких входять поліцейські, соціальні працівники, психологи, освітяни.
2. Координаційні ради МВС з питань запобігання насильству, де обговорюються спільні дії на державному рівні.
3. Єдина інформаційна система “Діти під захистом”, що дозволяє фіксувати випадки насильства, переміщення, опіки, забезпечуючи прозорий облік [32, с. 10].
4. Регіональні центри реагування на кризові випадки, створені у співпраці з ОДА, поліцією, службами у справах дітей та міжнародними фондами.

У 2023 році в Україні функціонувало понад 200 міжвідомчих груп швидкого реагування, які виїжджають на місце у разі загрози дитині. Їх діяльність координується поліцією, що свідчить про провідну роль НПУ у практичній реалізації державної політики [48, с. 15].

7. Проблеми та перспективи розвитку взаємодії

Незважаючи на позитивну динаміку, система взаємодії стикається з низкою проблем:

- фрагментарність інформаційних баз і відсутність єдиної цифрової платформи обліку дітей;
- кадровий дефіцит у службах у справах дітей і ювенальній превенції;
- низький рівень міжвідомчої комунікаційної культури, що ускладнює координацію дій у громадах;
- обмежені ресурси місцевих бюджетів для фінансування програм профілактики [33, с. 21; 48, с. 17].

Для вирішення цих проблем у “Стратегії розвитку системи ювенальної превенції НПУ до 2030 року” передбачено:

- розбудову єдиної інтегрованої платформи обміну даними;
- підвищення кваліфікації кадрів у сфері міжсекторальної взаємодії;
- розширення участі громадськості через створення консультативних рад при поліції;
- забезпечення фінансової підтримки міжнародних донорів для проєктів у громадах [32, с. 14; 60, с. 40].

Таким чином, взаємодія Національної поліції України з іншими суб’єктами публічного управління є ключовим чинником ефективної реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей.

1. Вона має нормативно визначений характер (законодавство, накази МВС, постанови КМУ) і базується на принципах партнерства, субсидіарності та прозорості.
2. Центральне місце у системі взаємодії займає поліція, яка виконує функції координатора дій між владою, громадами та громадським сектором.

3. Найуспішнішими формами співпраці є програми «Шкільний офіцер поліції», «Безпечна школа», «Barnabus», діяльність комісій із захисту прав дитини та інформаційна система «Діти під захистом».
4. Перспективи розвитку полягають у цифровізації міжвідомчої взаємодії, посиленні кадрового потенціалу, розширенні міжнародного партнерства та впровадженні практик «дружнього до дитини» правосуддя.

Завдяки ефективній взаємодії між органами влади, місцевими громадами та НГО Національна поліція стає не лише правоохоронним, а й соціально сервісним інститутом, що формує безпечне середовище для дітей та забезпечує сталість гуманітарної безпеки держави.

2.4 Аналіз практичної діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції

Загальні тенденції та роль ювенальної превенції у системі публічної безпеки

Підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України є ключовими інституційними суб'єктами реалізації державної політики у сфері дитинства. Їх діяльність спрямована на попередження правопорушень серед дітей, захист неповнолітніх від насильства та бездоглядності, виявлення дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, і забезпечення умов для безпечного розвитку особистості [32, с. 8; 39, с. 4].

За визначенням Інструкції про організацію роботи підрозділів ювенальної превенції (наказ МВС № 1044 від 19.12.2017 р.), ці підрозділи є спеціальними службами поліції превентивного блоку, покликаними здійснювати комплекс профілактичних, правових та освітніх заходів щодо дітей [32, с. 7]. Їх діяльність є складовою системи публічного управління, спрямованої на забезпечення

гуманітарної безпеки держави та виконання міжнародних зобов'язань України за Конвенцією ООН про права дитини (1989 р.) [21].

Відповідно до Стратегії розвитку системи ювенальної превенції Національної поліції України до 2030 року, ключовими завданнями є:

- посилення захисту дітей у кризових ситуаціях (війна, насильство, соціальна ізоляція);
- формування партнерської моделі взаємодії поліції, громади та сім'ї;
- цифровізація профілактичної діяльності;
- розвиток компетентностей поліцейських у сфері дитячої психології та комунікації [32, с. 6].

Динаміка правопорушень та звернень, пов'язаних із дітьми

Аналітичні дані свідчать про складну, але контрольовану динаміку злочинності серед неповнолітніх. За офіційною статистикою НПУ, у 2023 році на території України було зареєстровано близько 2,4 тис. кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми, що на 18% менше, ніж у 2021 р. [48, с. 13]. Серед них домінують:

- крадіжки (59% усіх випадків),
- хуліганство (11%),
- незаконне заволодіння транспортом (7%),
- злочини, пов'язані з наркотиками (5%).

Паралельно зменшилась кількість дітей, які вчинили тяжкі злочини, однак зросла кількість неповнолітніх-жертв насильства — у 2023 р. поліція зареєструвала понад 14 тис. звернень щодо насильства стосовно дітей, із яких 64% стосувалися фізичного насильства, 27% — психологічного, 7% — сексуального, решта — економічного [17, с. 4; 48, с. 15].

Серед негативних тенденцій останніх років:

- збільшення частки кіберзлочинів проти дітей (розповсюдження порнографії, втягнення у “групи смерті”);
- поява нових форм торгівлі людьми (використання дітей у жебрацтві);
- зростання травматизму та зникнень дітей у зонах бойових дій [60, с. 33].

Завдяки впровадженню інтегрованої бази “Діти під захистом”, ювенальні підрозділи НПУ отримали змогу оперативно фіксувати всі звернення, аналізувати повторюваність випадків і прогнозувати ризики на рівні громади [32, с. 10].

Напрями діяльності підрозділів ювенальної превенції

Індивідуальна профілактична робота

Цей напрям охоплює ведення профілактичних обліків, соціальні інспекції, індивідуальні бесіди з дітьми та їхніми батьками. Станом на 2024 р. на обліку підрозділів ювенальної превенції перебувало понад 15 тис. дітей, які вчинили правопорушення або опинилися у складних життєвих обставинах [33, с. 22].

Щороку поліцейські здійснюють понад 80 тис. профілактичних заходів, проводять рейди «Діти вулиці», «Підліток», «Канікули», спрямовані на запобігання бездоглядності. У більшості областей функціонують мобільні групи реагування на випадки насильства, до складу яких входять представники поліції, соцслужб і медики [38].

Протидія насильству та булінгу

Ювенальна поліція є провідним суб'єктом реалізації Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [39, с. 3]. У 2023 р. працівниками ювенальної превенції винесено понад 6 200 термінових заборонних приписів стосовно кривдників дітей.

У межах освітнього середовища підрозділи поліції беруть участь у впровадженні програми “СтопБулінг”, розробленої спільно з МОН і UNICEF. Протягом 2022–2023 рр. поліцейські провели понад 25 тис. лекцій і тренінгів для учнів, педагогів та батьків [17, с. 5].

Розшук зниклих дітей

Відповідно до даних департаменту НПУ, у 2023 р. зареєстровано 8 376 випадків зникнення дітей, із яких понад 98% було розшукано протягом перших трьох діб [48, с. 12]. Такий результат став можливим завдяки впровадженню системи “Amber Alert Ukraine”, створеної спільно з Meta Platforms і UNICEF у 2022 р.

Цифрова модель сповіщення дозволяє в реальному часі інформувати громадян про зникнення дитини через соціальні мережі та мобільні застосунки [60, с. 36].

Співпраця зі школами та громадами

Важливим напрямом є реалізація програм “Шкільний офіцер поліції” і “Поліцейський офіцер громади”, що поєднують освітню, профілактичну та комунікаційну діяльність.

Шкільні офіцери проводять уроки безпеки, правового виховання, заняття з попередження насильства. Поліцейські офіцери громад підтримують контакт із родинами та місцевими радами, забезпечують індивідуальний супровід дітей груп ризику [55, с. 83].

Практичні результати діяльності у воєнний період

Після початку повномасштабної агресії Росії у 2022 р. підрозділи ювенальної превенції зіткнулися з безпрецедентними викликами: масовим переміщенням дітей, евакуацією закладів освіти, випадками депортації та розлучення сімей.

У 2022–2023 рр. ювенальні підрозділи:

- забезпечили евакуацію понад 70 тис. дітей із прифронтових регіонів;
- супроводжували колони дітей-сиріт до безпечних місць проживання;
- документували факти воєнних злочинів проти дітей;
- вели облік постраждалих і зниклих у межах реєстру “Діти війни” [60, с. 32].

Крім того, за підтримки UNICEF і Міжнародного комітету Червоного Хреста створено понад 30 “дружніх до дитини” центрів підтримки (safe spaces), де поліцейські, психологи й соціальні працівники проводять консультації та заходи психосоціальної допомоги [57, с. 46].

Кадрові та організаційні аспекти діяльності

На кінець 2024 р. у складі Національної поліції України працювало близько 2 200 працівників підрозділів ювенальної превенції [32, с. 9]. Кадрова політика

зосереджена на підготовці фахівців, здатних поєднувати правові знання з психологічними та педагогічними компетенціями. Навчальні модулі, розроблені у партнерстві з Дніпропетровським державним університетом внутрішніх справ та UNICEF, включають курси з медіації, оцінки ризиків, ненасильницької комунікації, роботи з дітьми-жертвами війни [33, с. 41].

Разом із тим, проблемними залишаються:

- нестача кадрів у малих громадах;
- надмірне адміністративне навантаження на інспекторів;
- потреба в психологічній підтримці поліцейських, які працюють із травматичними випадками [48, с. 17].

Для вирішення цих проблем у межах Стратегії–2030 передбачено створення системи супервізії для ювенальних поліцейських і запровадження електронного обліку профілактичної роботи, що скоротить бюрократичний обсяг звітності [32, с. 14].

6. Партнерство та просвітницькі ініціативи

Підрозділи ювенальної превенції активно залучені до спільних проєктів з міжнародними партнерами. Зокрема, у 2023 р. реалізовано:

- проєкт “Community Safety and Child Protection” (UNICEF – НПУ – МВС),
- освітню програму “Children’s Rights in Action” за підтримки Ради Європи,
- ініціативу “Child Safety Online” із кіберполіцією.

У межах цих програм проведено понад 200 тренінгів і семінарів, створено 15 навчальних відеокурсів для офіцерів громади [60, с. 34].

Просвітницький напрям реалізується через:

- національні кампанії “Розкажи дорослому”, “Діти під захистом поліції”,
- соціальні флешмоби “Ми за безпечне дитинство”,
- інтерактивні онлайн-платформи та мобільні додатки для підлітків.

Такі ініціативи формують нову культуру комунікації між поліцією та громадянами, підвищуючи рівень довіри до правоохоронної системи.

Отже, аналіз практичної діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України дозволяє зробити такі узагальнення:

1. Ювенальна превенція — це не лише функціональний підрозділ поліції, а ключовий механізм реалізації державної політики у сфері дитинства, що поєднує профілактику, соціальну підтримку, реагування та партнерство.
2. Динаміка правопорушень серед неповнолітніх свідчить про тенденцію до зниження кількості злочинів, однак зберігаються виклики, пов'язані з насильством, кіберризиками та наслідками війни.
3. Високу результативність демонструють напрями протидії булінгу, розшуку зниклих дітей, просвітництва у школах, що базуються на партнерських моделях “community policing”.
4. Серед проблем залишаються кадровий дефіцит, нестача матеріально-технічних ресурсів і потреба у психологічній підтримці працівників.
5. Перспективи розвитку — цифровізація, створення єдиних реєстрів, удосконалення системи підготовки кадрів, інтеграція практик ЄС і міжнародних організацій.

Таким чином, діяльність підрозділів ювенальної превенції є центральним елементом гуманістичної трансформації української поліції — від карального органу до сервісної інституції, орієнтованої на права дитини, партнерство та довіру громади.

Висновки до розділу 2

Розділ 2 присвячено аналізу організаційно-правового забезпечення та практики реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей Національною поліцією України, що дозволило комплексно розкрити інституційні, нормативні, процедурні та практичні аспекти цієї діяльності. Проведене дослідження дало підстави сформулювати такі висновки.

1. Система реалізації державної політики у сфері дитинства

Реалізація державної політики у сфері захисту прав дітей здійснюється в межах єдиної системи публічного управління, основою якої є Національна

поліція України, служби у справах дітей, органи соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, юстиції, прокуратури та місцевого самоврядування [32, с. 6; 38].

Національна поліція у цій системі виконує координуючу та превентивну функцію, забезпечуючи виявлення, реагування та запобігання порушенням прав дитини, а також участь у відновленні соціальної справедливості.

Система побудована на принципах верховенства права, гуманізму, партнерства, субсидіарності, прозорості та орієнтації на інтереси дитини. Вона відображає нову модель поліцейської діяльності, що відходить від каральної парадигми та орієнтується на сервісний підхід “child-friendly policing” [55, с. 80].

2. Форми та методи діяльності Національної поліції

Реалізація політики захисту прав дітей здійснюється через комплекс правових, організаційних, превентивних, інформаційних і партнерських форм діяльності.

Серед основних методів, застосовуваних поліцією, виділяються:

- превентивні (індивідуальна робота, профілактичні рейди, просвітницькі заходи);
- правові (складання протоколів, винесення термінових заборонних приписів, участь у досудовому розслідуванні);
- мотиваційно-виховні (формування правової культури серед дітей, педагогів і батьків);
- партнерські (взаємодія з громадами, школами, НГО);
- інноваційні (цифровізація обліку, аналітичні системи моніторингу, онлайн-комунікація) [32, с. 9; 48, с. 12].

Такі методи поєднують елементи адміністративного, соціально-педагогічного та психологічного впливу, що відповідає європейській концепції «поліції, орієнтованої на громаду» (community policing).

3. Механізми взаємодії з іншими суб'єктами публічної влади

Діяльність Національної поліції у сфері дитинства не може бути ефективною без чіткої координації міжвідомчих дій.

Основні механізми взаємодії визначені Постановою КМУ №800 (2022) і наказами МВС №726, №1044, які регламентують порядок обміну інформацією, проведення спільних рейдів, реагування на випадки насильства [38].

На рівні центральних органів виконавчої влади поліція співпрацює з:

- Міністерством соціальної політики України — у питаннях захисту дітей у складних життєвих обставинах;
- Міністерством освіти і науки — у реалізації програм “Шкільний офіцер поліції”, “Безпечна школа”, “СтопБулінг”;
- Міністерством охорони здоров’я — у реагуванні на медичні повідомлення про насильство;
- Міністерством юстиції та прокуратурою — у забезпеченні child-friendly правосуддя [57, с. 44].

На місцевому рівні співпраця здійснюється з територіальними громадами, службами у справах дітей, центрами соціальних служб, а також через діяльність комісій із захисту прав дитини при органах місцевого самоврядування. Успішною моделлю стала ініціатива “Поліцейський офіцер громади”, що сприяє децентралізації превентивної діяльності [39, с. 5].

Важливу роль відіграють громадські та міжнародні організації — UNICEF, Save the Children, Офіс Ради Європи, ООН-Жінки, які надають матеріально-технічну та навчальну підтримку ювенальним підрозділам [60, с. 37].

4. Практична діяльність підрозділів ювенальної превенції

Підрозділи ювенальної превенції є операційною ланкою реалізації державної політики у сфері дитинства. Їх робота охоплює:

- індивідуальну профілактику правопорушень серед дітей;
- захист дітей-жертв насильства;
- розшук зниклих дітей;
- взаємодію зі школами, громадами, НГО;
- психологічну допомогу дітям, постраждалим від війни [32, с. 10; 48, с. 14].

За офіційною статистикою НПУ, у 2023 р. кількість злочинів, скоєних неповнолітніми, знизилась на 18% порівняно з 2021 р., тоді як кількість звернень

щодо насильства над дітьми зросла до 14 тис. випадків, що свідчить про зростання рівня довіри до поліції [48, с. 15].

У межах системи “Amber Alert Ukraine” 98% дітей, які зникли, було знайдено у перші 72 години [60, с. 36].

В умовах воєнного стану підрозділи ювенальної превенції здійснили евакуацію понад 70 тис. дітей із прифронтових регіонів і створили 30 центрів “дружніх до дитини” спільно з UNICEF та Червоним Хрестом [57, с. 46].

Це демонструє високий рівень адаптивності поліції до кризових ситуацій і здатність забезпечувати захист дітей навіть у надзвичайних умовах.

Основні проблеми у сфері реалізації політики:

Попри позитивні зрушення, залишається низка системних проблем:

- кадровий дефіцит у підрозділах ювенальної превенції;
- обмежене фінансування місцевих програм дитячої безпеки;
- недостатня інтеграція інформаційних баз між поліцією, службами у справах дітей і МОЗ;
- потреба у психологічній підтримці поліцейських;
- низька медіаграмотність дітей, що зумовлює ризики кібернасильства [33, с. 23; 48, с. 17].

Вирішення цих проблем можливе через реалізацію завдань Стратегії розвитку системи ювенальної превенції до 2030 року, зокрема:

- цифровізацію процесів обліку та моніторингу;
- запровадження системи супервізії для працівників;
- створення єдиної бази даних “Діти під захистом”;
- розширення міжвідомчих освітніх програм [32, с. 14].

Узагальнення результатів аналізу

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що діяльність Національної поліції у сфері захисту прав дітей є невід’ємною частиною державної соціальної політики, спрямованої на розвиток дитини як суб’єкта права. Поліція виконує багатовимірну функцію — правову, соціальну, виховну,

комунікаційну та інформаційну — і стає центральним елементом інтегрованої системи “дитина — громада — держава”.

Водночас, ефективність такої діяльності безпосередньо залежить від:

- рівня інституційної взаємодії між усіма суб’єктами політики;
- забезпечення превентивного спрямування поліцейських заходів;
- належного ресурсного та кадрового потенціалу;
- розвитку цифрових інструментів моніторингу та аналітики;
- активної участі громадськості у формуванні культури захисту прав дітей [59, с. 73; 60, с. 38].

Таким чином, реалізація державної політики у сфері захисту прав дітей Національною поліцією України є системним і багаторівневим процесом, що поєднує правові, організаційні, соціальні та гуманітарні засоби впливу.

Підрозділи ювенальної превенції стали практичним втіленням принципів демократичного врядування, де поліція виступає не каральним інститутом, а соціальним партнером громади, який гарантує безпеку, довіру та повагу до дитини як найвищої цінності суспільства.

Отримані результати створюють аналітичне підґрунтя для подальшого дослідження шляхів удосконалення діяльності Національної поліції у сфері дитинства, що стане предметом наступного розділу роботи.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

3.1 Основні проблеми та недоліки у реалізації державної політики щодо захисту прав дітей

1. Загальна характеристика сучасного стану

Незважаючи на поступове вдосконалення системи захисту прав дітей в Україні, формування відповідної державної політики залишається складним і багаторівневим процесом. Дослідження показує, що ефективність її реалізації Національною поліцією та іншими суб'єктами публічного управління значною мірою обмежується кадровими, нормативно-правовими, координаційними, фінансовими та соціально-психологічними чинниками [32, с. 12; 33, с. 22].

Україна, ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини (1991 р.), взяла на себе зобов'язання забезпечити дітям належний рівень захисту, освіти, охорони здоров'я та безпеки [21]. Однак у процесі імплементації міжнародних стандартів виявляється розрив між задекларованими принципами та практичними результатами — що проявляється у фрагментарності системи управління, недосконалості механізмів координації, обмеженості ресурсів та нерівномірності реалізації політики в різних регіонах [48, с. 14].

2. Нормативно-правові проблеми

Першою і найпомітнішою групою недоліків є нормативно-правова невизначеність та фрагментарність законодавчої бази, що регламентує захист прав дітей.

Попри існування таких актів, як:

- Закон України “Про охорону дитинства”;
- Закон “Про запобігання та протидію домашньому насильству”;
- Закон “Про Національну поліцію”;

- Постанова КМУ № 800 (2022 р.) “Про взаємодію органів у сфері захисту прав дітей” — у системі законодавства відсутня єдина кодифікована концепція державної політики у сфері дитинства [39, с. 3; 38].

Різні відомства трактують поняття “захист дитини” по-різному, що призводить до колізій компетенцій між МВС, Мінсоцполітики, МОН, МОЗ та органами місцевого самоврядування. Наприклад, питання ведення реєстрів дітей, які постраждали від насильства, паралельно регулюють накази МВС, Мінсоцполітики й Національної соціальної служби, що створює дублювання обліку [48, с. 16].

Крім того, чинна адміністративна та кримінальна відповідальність за злочини проти дітей не завжди відповідає сучасним викликам. Проблемними залишаються:

- нечітке розмежування між булінгом і насильством;
- складність притягнення до відповідальності у справах про кіберзлочини проти дітей;
- відсутність дієвих механізмів відновного правосуддя щодо неповнолітніх [23, с. 59; 57, с. 45].

Потребує оновлення підзаконна база МВС, зокрема інструкції та порядки взаємодії поліції із соціальними службами, що часто застарівають і не враховують сучасних цифрових інструментів або нових форм дитячої вразливості.

3. Кадрові проблеми

Однією з найсерйозніших перешкод є дефіцит кадрів у підрозділах ювенальної превенції. Станом на 2024 рік у Національній поліції працює близько 2,2 тис. ювенальних інспекторів, тоді як потреба перевищує 3,5 тис. [32, с. 9]. У низці сільських громад відсутні спеціалізовані поліцейські з питань дитинства, і ці функції виконують дільничні офіцери, які не мають відповідної підготовки [48, с. 17].

Проблемою залишається відсутність системної післядипломної освіти для поліцейських у сфері дитячої психології, педагогіки, медіації. Навчальні модулі у вищих навчальних закладах МВС не охоплюють достатньо практичних аспектів роботи з травмованими дітьми, жертвами насильства чи воєнних злочинів [33, с. 27].

Крім того, значна частина персоналу ювенальної превенції стикається з психоемоційним вигоранням, особливо в регіонах, наближених до зони бойових дій. Відсутність програм психологічної підтримки для самих поліцейських негативно впливає на якість виконання службових обов'язків [60, с. 35].

4. Організаційно-управлінські та координаційні проблеми

Велика кількість залучених органів створює складну й часто дублюючу мережу компетенцій, що призводить до втрати оперативності рішень. Служби у справах дітей, ювенальна поліція, соціальні служби, прокуратура, освітні установи нерідко діють без єдиного центру управління [38].

У результаті:

- інформаційний обмін між структурами залишається частковим;
- регіональні бази даних не інтегровані в єдину систему “Діти під захистом”;
- аналіз і прогнозування ризиків відбуваються постфактум, а не превентивно [32, с. 10].

Відсутність у багатьох громадах координаційних рад чи кризових груп швидкого реагування унеможливорює ефективне реагування на випадки насильства або бездоглядності дітей. Особливо критичною є ситуація в прифронтових і деокупованих територіях, де дитячі служби зруйновані або переміщені, а функції соціального захисту виконуються частково волонтерами [60, с. 32].

5. Фінансово-ресурсні обмеження

Фінансування державної політики у сфері дитинства залишається хронічно недостатнім. Переважна більшість програм фінансується за рахунок місцевих бюджетів, які у 2022–2024 рр. були спрямовані насамперед на оборонні потреби.

У багатьох громадах бракує коштів навіть на оплату комунальних послуг для притулків чи закупівлю матеріалів для профілактичних кампаній [48, с. 18].

За даними Звіту Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (2023), лише 38% територіальних громад мають діючі програми з попередження насильства над дітьми, і лише 21% з них фінансуються у повному обсязі [57, с. 42].

Також спостерігається нерівномірність ресурсного забезпечення: великі міста (Київ, Львів, Дніпро) мають сучасні центри “Barnahus”, тоді як у малих громадах відсутні навіть окремі кабінети для прийому дітей [60, с. 36].

6. Соціальні та психологічні проблеми

Війна, внутрішнє переміщення населення та соціальна дезінтеграція зумовили нову хвилю дитячих травм і вразливостей. Зростає кількість дітей, які втратили батьків або житло, стали свідками насильства, зазнали депортації. Ювенальні поліцейські, не маючи психологічної освіти, змушені виконувати роль кризових консультантів і соціальних працівників [60, с. 31].

Крім того, низька правова культура батьків і педагогів, поширення цифрових ризиків (кібербулінг, секстинг, онлайн-грумінг) створюють нові виклики для поліції [55, с. 84]. Відсутність системних інформаційних кампаній на національному рівні не дозволяє сформувати у суспільстві стійке розуміння важливості захисту прав дитини як елементу безпеки держави.

7. Недоліки у сфері цифровізації та аналітики

Попри створення окремих електронних реєстрів, загалом система управління дитинством в Україні залишається паперово-орієнтованою. Лише 40% територіальних підрозділів НПУ мають повний доступ до інтегрованої бази “Діти під захистом”, а у 20% громад взагалі відсутній швидкісний інтернет, що унеможлиблює обмін інформацією у реальному часі [32, с. 10].

Не розроблено єдиної аналітичної платформи прогнозування ризиків дитячої злочинності та насильства. Через це управлінські рішення здебільшого мають реактивний, а не проактивний характер. Також відсутні системні

соціологічні дослідження довіри дітей і молоді до поліції, що обмежує можливості оцінювання ефективності ювенальної політики [59, с. 73].

8. Міжвідомча та комунікаційна недосконалість

Важливою проблемою є недостатній рівень міжвідомчої комунікації. Хоча Постанова КМУ № 800 передбачає створення єдиних протоколів реагування, на практиці кожен регіон реалізує власні схеми співпраці, що призводить до різних стандартів допомоги дитині [38].

Комунікація між поліцією та закладами освіти часто обмежується формальними листами замість регулярних консультацій або спільних кейс-конференцій.

Недостатньо налагоджений зворотний зв'язок із громадами: лише третина місцевих рад мають постійних представників поліції у консультативних органах [48, с. 16].

Крім того, в інформаційному просторі досі зберігається стереотип про поліцію як каральний орган, що ускладнює налагодження довіри між дітьми та правоохоронцями, попри намагання впровадити child-friendly практики [55, с. 86].

Отже, аналіз основних проблем і недоліків у реалізації державної політики щодо захисту прав дітей дозволяє зробити такі узагальнення:

1. Нормативна база залишається фрагментарною, потребує кодифікації та гармонізації з європейськими стандартами захисту дитинства.
2. Кадрове забезпечення підрозділів ювенальної превенції є недостатнім; необхідна системна професійна підготовка, психологічна підтримка та підвищення престижу служби.
3. Координація суб'єктів залишається слабкою, що вимагає створення єдиного цифрового центру управління інформацією.
4. Фінансове забезпечення діяльності часто залежить від місцевих бюджетів, що породжує нерівність регіонів.
5. Соціально-психологічні виклики (війна, переміщення, травматичний досвід) потребують розвитку інтердисциплінарної підтримки дітей.

6. Цифрова відсталість та аналітична слабкість унеможлиблюють ефективне планування політики на основі даних.
7. Комунікативна культура у сфері дитинства потребує переорієнтації на партнерство, довіру та відкритість.

Отже, ключовою проблемою є невідповідність між стратегічними документами та реальними управлінськими можливостями органів влади. Вирішення цих недоліків вимагає реформування нормативно-правового, організаційного та ресурсного забезпечення, що й стане предметом подальшого розгляду в підпункті 3.2, присвяченому вивченню міжнародного досвіду та шляхам його імплементації в Україні.

3.2 Міжнародний досвід діяльності поліції у сфері захисту прав дітей та можливості його імплементації в Україні

Загальні підходи й стандарти

Порівняльний аналіз поліцейних практик країн ЄС і англо-саксонського світу засвідчує зближення навколо трьох засад: (а) права людини (CRC, HRBA), (б) міжвідомчі мережі (child-centred governance), (в) доказова превенція (evidence-based policing) із фокусом на «найкращі інтереси дитини», недискримінацію та участь дітей у прийнятті рішень [21; 53, с. 26–28; 57, с. 40]. Ключові моделі — Barnahus/Child Advocacy Centers, MASH/Child Safeguarding Hubs, AMBER/Child Alert, digital-safety регулювання, структурована оцінка ризиків і trauma-informed policing.

2. Північна Європа й Ісландська модель Barnahus

Концепція Barnahus (Дім дитини) виникла в Ісландії і була масштабована в Норвегії, Швеції, Данії та Фінляндії, а далі — у країни Центральної та Східної Європи. Її сутність — один простір для інтерв'ювання, медичного огляду, психологічної допомоги та процесуальних дій, щоб уникати повторної травматизації; поліція, прокурор, психолог і соціальні служби працюють

командно, використовуючи форензично валідоване інтерв'ювання (NICHD-протокол) [55, с. 82–85; 60, с. 34–37]. Практичні результати: вища якість доказів у справах сексуального насильства над дітьми; скорочення строків розслідувань; зростання довіри родин до поліції [57, с. 44].

Урок для України. Масштабувати пілоти «Barnahus» у великих містах і прифронтових центрах, інтегрувавши:

1. відеофіксовані «дружні» інтерв'ю кімнати;
2. присутність психолога та адвоката дитини;
3. спільний протокол поліції-прокуратури-служб у справах дітей;
4. навчання інтерв'юерів за міжнародним протоколом [60, с. 35–36].

3. Велика Британія: MASH і керівництво College of Policing

Британська модель Multi-Agency Safeguarding Hubs (MASH) забезпечує ранній скринінг сигналів про загрозу дитині через єдині пули даних поліції, освіти, охорони здоров'я, соціальних служб. MASH працює на підставі чітких інформаційних протоколів, порогів втручання та спільних оцінок ризику. College of Policing розробляє Authorised Professional Practice (APP) для роботи з дітьми: стандарти інтерв'ювання, алгоритми реагування на зникнення, індикатори експлуатації (CCE/CSE) [59, с. 71–73]. Результати: швидша маршрутизація кейсів, зменшення повторних інцидентів, більша узгодженість дій.

Урок для України.

- створити обласні MASH-центри на базі ГУ НПУ з черговими групами оцінки ризиків;
- запровадити єдині «пороги» втручання й матриці ризиків для шкіл/медиків/соцслужб;
- адаптувати стандарти APP Child Protection як відомчі SOP НПУ [59, с. 72].

4. Канада та США: Child Advocacy Centers і AMBER/Child Alert

У Канаді та США поширені Child Advocacy Centers (CACs) — функціональні аналоги Barnahus, що поєднують поліцію, прокуратуру, соціальні служби й медиків. Національні акредитаційні стандарти визначають вимоги до

інтерв'ю, роботи з доказами, супроводу сім'ї. Доказова база показує зниження «вторинної віктимізації» й вищу задоволеність сімей сервісами [57, с. 43–46].

Система AMBER Alert/Child Alert (США/Канада/ЄС) — масові публічні сповіщення про зникнення дитини через ТБ/радіо/смартфони/навігацію. В ЄС працює EU-wide Child Alert з інтеграцією до соціальних мереж; в Україні аналог — Amber Alert Ukraine у співпраці НПУ та міжнародних партнерів, що продемонстрував дуже високі показники знаходження у перші 72 години [60, с. 36; 48, с. 12].

Урок для України.

— повна національна акредитація «центрів дружніх до дитини» за єдиними стандартами;

— правове закріплення Child Alert як складової державної системи оповіщення;

— єдині сценарії взаємодії поліції, медіа і платформ при розшуку.

5. Польща: «Niebieska Karta» та муніципальна превенція

Польська “Niebieska Karta” (Синя карта) — уніфікована процедура фіксації насильства (у т.ч. щодо дітей) з немиттєвим запуском міжвідомчої допомоги: карта ініціюється поліцією, школою або медиком; далі працює міждисциплінарна група при гміні (комісія), яка готує індивідуальний план безпеки [23, с. 61–63]. Додатково активно використовують муніципальну поліцію (Straż Miejska) у шкільній превенції.

Урок для України.

— уніфікувати наші форми повідомлення й алгоритм «першої реакції» за зразком Niebieska Karta;

— закріпити обов'язкові локальні міждисциплінарні групи (ОМС + поліція + соціальні/освітні служби) з повноваженнями планувати safety plan для дитини.

6. Німеччина та Австрія: Jugendamt, сімейні суди, поліцейська превенція

У Німеччині Jugendamt (служба у справах молоді) має широкі мандати щодо захисту дітей і тісно працює з поліцією та сімейними судами; поліція використовує матеріали Jugendamt для оцінки ризику, а той — повідомлення

поліції для соціального супроводу. Потужний компонент — сертифіковані програми первинної профілактики у школах і громадах через мережу Polizeiliche Kriminalprävention [55, с. 83–86]. В Австрії діють регіональні Kinder- und Jugendhilfe з обов'язковими протоколами інформаційного обміну з поліцією.

Урок для України.

— закріпити обов'язковий двосторонній обмін даними поліція ↔ служби у справах дітей із правовими гарантіями приватності;

— розвинути національний каталог сертифікованих програм шкільної профілактики з участю поліції.

7. Литва, Естонія, Латвія: child-friendly justice та цифрова взаємодія

Балтійські країни інституційно впровадили дружні до дитини кімнати інтерв'ювання, схеми «одноразового свідчення», а також єдині електронні шлюзи обміну даними між поліцією, соціальними та освітніми системами (з жорстким аудитом доступів) [53, с. 30–32]. Перевага — швидкість реагування та сумісність статистики для аналітики.

Урок для України.

— добудувати інтегровану платформу (на кшталт «Діти під захистом») із рольовими доступами та аудитом;

— уніфікувати цифрові формати кейсу (подія, оцінка ризику, план, моніторинг).

8. Австралія: національний e-safety та онлайн-загрози

Австралійський eSafety Commissioner має регуляторні повноваження щодо платформ і провайдерів та працює спільно з поліцією над видаленням шкідливого контенту, реагуванням на кібербулінг, секстинг, грумінг. Поліція отримує інструменти швидкого ескалування вимог до платформ і протоколи взаємодії з школами/батьками [55, с. 86].

Урок для України.

— зміцнити мандат кіберполіції у взаємодії з платформами;

— створити єдині нацпротоколи notice-and-takedown для дитячого контенту;

— запустити масштабну нацкампанію цифрової грамотності для підлітків і батьків.

9. Нова Зеландія: Oranga Tamariki, whānau-підхід і культурна чутливість

Модель Oranga Tamariki вибудована на сімейно-орієнтованих конференціях (Family Group Conferences) із залученням ширшої родини (whānau) та спільнот маорі; поліція є ініціатором/учасником кейс-конференцій і працює в відновному підході, що зменшує повторну девіацію та підвищує прийнятність рішень для родини [59, с. 72].

Урок для України.

— інституціоналізувати кейс-конференції з обов'язковою участю поліції, школи, соцслужб і представників громади;

— поширити відновні практики для неповнолітніх правопорушників (медіація, угоди про відшкодування, наставництво).

10. Перенесення практик: інструменти для НПУ

На підставі огляду доцільні такі лінії імплементації:

1. Інфраструктура

- Національна мережа Barnahus/CAC (обласні центри + мобільні «мінімальні» кімнати у громадах);
- Обласні MASH-центри при ГУ НПУ для 24/7 скринінгу кейсів.

2. Процедури

- Єдині SOP для поліції щодо дитячих кейсів (інтерв'ювання, оцінка ризику, маршрутизація), узгоджені з прокуратурою/службами;
- Стандартизовані інструменти оцінки ризику (check-lists для насильства, експлуатації, зникнення; інтеграція з «Amber/Child Alert»).

3. Цифровізація

- Розгортання інтегрованої платформи кейс-менеджменту (поліція ↔ освіта ↔ соцслужби ↔ медицина) з журналом доступів;
- Аналітика ризиків (heat-maps, повторюваність, час реагування, early-warning індикатори).

4. Кадри та знання

- Травма-інформоване навчання (trauma-informed policing) для ювенальних інспекторів;
- Сертифікація інтерв'юерів за NICHD-протоколом;
- Супервізія і програми профілактики вигорання.

5. Правова рамка

- Оновлення наказів МВС з уніфікацією форм повідомлення (аналог Niebieska Karta);
- Норми для notice-and-takedown та співпраці з платформами (пілот у кіберполіції).

6. Партнерство й комунікація

- Регулярні кейс-конференції у громадах (за прикладом Oranga Tamariki);
- Національні просвітницькі кампанії (e-safety, протидія булінгу), спільно з МОН/МОЗ/НГО.

11. Індикатори ефективності (KPI) для української адаптації

Для оцінювання імплементації варто застосувати пакет KPI, що відповідає логіці NPM та HRBA:

- час до першої реакції поліції на дитячі кейси;
- частка кейсів, у яких проведено відеофіксоване інтерв'ювання;
- рівень повторної віктимізації і повторних звернень;
- частка кейсів, що пройшли через MASH-скринінг;
- охоплення шкіл програмами шкільного офіцера/e-safety;
- середній час розшуку у системі Child Alert;
- частка персоналу з сертифікацією NICHD/trauma-informed;
- індекс довіри батьків/дітей (щорічні опитування) [32, с. 14; 55, с. 86].

12. Ризики імплементації та запобіжники

Основні ризики — кадровий дефіцит, фінансування, несумісність IT-систем, опір змінам. Запобіжники:

- поетапне розгортання («пілот → стандарт»),
- донорські пакети під інфраструктуру Barnabus/MASH,
- правове закріплення ролей і порогів втручання,

- централізований кадровий модуль навчання і супервізії,
- аудит приватності й data protection з «рольовими доступами» та логами.

Висновки до підпункту 3.2

Міжнародний досвід підтверджує: ефективний поліцейський захист дитинства базується на інтегрованих сервісних моделях (Barnahus/CAC, MASH), цифровій взаємодії, стандартизованій оцінці ризику та травма-інформованій компетентності персоналу. Для України найреалістичніші кроки — масштабування «дружніх до дитини» центрів, запуск обласних MASH-хабів, уніфікація протоколів і єдина кейс-платформа з аналітикою, а також системна підготовка кадрів і просвітництво громад. Поєднання цих кроків із нашими національними стратегіями НПУ до 2030 року дає змогу перейти від «латання» окремих проблем до цілісної child-centred політики, що відчутно зменшить віктимізацію та підвищить довіру суспільства до поліції [32, с. 6–15; 53, с. 27–32; 57, с. 44–46; 60, с. 34–38].

3.3 Удосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення діяльності Національної поліції у сфері захисту прав дітей

Розвиток системи захисту прав дітей в Україні перебуває на етапі активної трансформації, зумовленої як внутрішніми реформами сектору публічного управління, так і необхідністю імплементації міжнародних стандартів у сфері прав людини. Водночас, аналіз практики діяльності Національної поліції України засвідчує, що ефективність реалізації державної політики у сфері дитинства значною мірою залежить від якості нормативно-правового регулювання, організаційної структури, кадрового потенціалу та міжвідомчої координації [32, с. 6; 33, с. 24].

На сучасному етапі держава має перейти від фрагментарного правового регулювання до системного, цілісного та сервісно орієнтованого підходу, що поєднує правові гарантії, інституційні механізми, цифрові інструменти й фінансові ресурси.

Оцінка чинної нормативно-правової бази

Базовими документами, що регулюють діяльність Національної поліції у сфері дитинства, є:

- Закон України “Про Національну поліцію”;
- Закон України “Про охорону дитинства”;
- Закон України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”;
- Постанова КМУ № 800 від 24.09.2022 р. “Про затвердження Порядку взаємодії органів державної влади у сфері захисту прав дітей”;
- Наказ МВС № 1044 від 19.12.2017 р. “Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції”;
- Наказ МВС № 726 від 10.08.2021 р. щодо взаємодії суб’єктів реагування на насильство над дітьми [38; 39].

Однак, попри наявність великої кількості нормативних актів, законодавче поле залишається розпорошеним, а правові норми часто дублюють або суперечать одна одній. Це ускладнює міжвідомчу взаємодію та знижує ефективність реагування на загрози дитинству [33, с. 28].

Недоліки чинного законодавства:

1. Відсутність єдиного рамкового закону про державну політику у сфері дитинства, який би системно закріплював принципи, суб’єктів і механізми реалізації політики.
2. Неврегульованість питань цифрового обміну даними між поліцією, соціальними службами та закладами освіти.
3. Наявність застарілих підзаконних актів, що не враховують сучасних практик “child-friendly justice” [57, с. 43].
4. Відсутність законодавчо визначеної ролі місцевого самоврядування у реалізації превентивних програм.

Необхідність гармонізації з міжнародними стандартами

Відповідно до Конвенції ООН про права дитини (1989 р.) та Європейської стратегії прав дитини (2022–2027 рр.), держави повинні гарантувати:

- пріоритет найкращих інтересів дитини;
- захист від усіх форм насильства;
- доступ до правосуддя, дружнього до дитини;
- участь дітей у прийнятті рішень [21; 56, с. 118].

Європейські директиви (зокрема, Директива 2012/29/ЄС “Про права жертв злочинів”) вимагають забезпечити індивідуальну оцінку потреб кожної дитини-жертви та створити спеціальні служби підтримки. У цьому контексті Україна має здійснити повну гармонізацію внутрішнього законодавства з європейським, включно з адаптацією принципів Barnahus та Child Alert [57, с. 45].

Пропозиції щодо вдосконалення законодавчого забезпечення

Прийняття “Кодексу про захист прав дитини”

Доцільним є розроблення та ухвалення Кодексу України про захист прав дитини, який:

- уніфікує норми чинних законів і підзаконних актів;
- чітко визначить повноваження органів влади;
- запровадить поняття “інтегрована система захисту прав дітей”;
- закріпить статус підрозділів ювенальної превенції як спеціалізованої поліцейської служби соціально-гуманітарного профілю [33, с. 29; 48, с. 15].

Оновлення підзаконної бази МВС

Потрібно ухвалити нову Інструкцію про взаємодію поліції з освітніми, медичними та соціальними структурами з урахуванням цифрових інструментів обліку (аналог польської “Niebieska Karta”) [23, с. 62].

Слід також:

- запровадити електронну форму протоколів оцінки ризику насильства;
- оновити критерії постановки дитини на профілактичний облік;

- закріпити алгоритм реагування на кіберзлочини проти дітей [55, с. 84].
- 4.3. Вдосконалення кримінального та адміністративного законодавства
- Пропонується внести зміни до Кримінального кодексу України щодо:
- посилення відповідальності за кібербулінг і втягнення дітей у злочинну діяльність;
 - законодавчого визначення поняття “сексуальна експлуатація дітей у цифровому середовищі”;
 - розширення повноважень поліції на проведення оперативного моніторингу онлайн-платформ за погодженням із судом [59, с. 73].

Організаційне вдосконалення діяльності Національної поліції
Інституційна реструктуризація

Необхідно створити Департамент ювенальної політики та захисту прав дітей НПУ на рівні центрального апарату, який координуватиме:

- діяльність територіальних підрозділів ювенальної превенції;
- аналітику дитячої злочинності;
- партнерські програми з НГО й міжнародними донорами [32, с. 11].

На регіональному рівні — формування координаційних рад при ГУ НПУ, до складу яких увійдуть представники освіти, соцслужб, місцевої влади, суддівського корпусу.

Цифровізація та аналітика

Слід завершити створення Єдиної електронної системи “Діти під захистом”, яка інтегрує дані поліції, соціальних і медичних служб. Це дозволить:

- забезпечити оперативний обмін інформацією;
- запровадити систему раннього попередження (Early Warning System);
- створити інтерактивні карти ризику (risk-maps) дитячої злочинності [48, с. 12].

Розвиток аналітики має спиратися на принципи data-driven policy, тобто ухвалення рішень на основі статистичних і соціологічних даних, а не ситуативних оцінок.

5.3. Кадрова політика

Потрібно впровадити:

- обов'язкове післядипломне навчання ювенальних поліцейських у сфері психології, педагогіки, комунікації;
- систему сертифікації інтерв'юєрів за міжнародним протоколом NICHD;
- програми психологічної підтримки та супервізії для працівників, що працюють із дітьми [60, с. 34].

Інституційна взаємодія та міжвідомча координація

Для підвищення ефективності взаємодії доцільно:

1. Запровадити регіональні міжвідомчі центри реагування на загрози дитинству (MASH-модель) за участю поліції, прокуратури, МОЗ, освіти, соцслужб [59, с. 72].
2. Впровадити систему обов'язкових кейс-конференцій (за новозеландським зразком Oranga Tamariki), де поліція виступатиме постійним членом команди реагування.
3. Закріпити у законодавстві протоколи взаємодії при розшуку зниклих дітей (Amber Alert Ukraine) як елемент системи цивільного захисту [60, с. 36].

Також варто розширити роль органів місцевого самоврядування, надавши громадам право:

- створювати програми дитячої безпеки за участю поліції;
- фінансувати шкільних офіцерів поліції;
- утримувати притулки й кризові кімнати.

7. Фінансове та донорське забезпечення реформ

Реалізація реформ потребує стійкого багатоканального фінансування, яке повинно поєднувати державні, місцеві й донорські ресурси.

Зокрема, передбачено:

- програму UNICEF “Child Protection in Emergencies”, що фінансує створення кімнат дружніх до дитини;
- гранти ЄС “EU4Resilience” і ПРООН “Community Security and Social Cohesion” — для модернізації системи превенції;

- підтримку USAID Justice for All для адаптації child-friendly justice у судах і поліції [57, с. 46].

МВС має розробити державно-донорський дорожній план (Roadmap 2025–2030) для координації технічної допомоги, щоб уникнути дублювання проєктів і забезпечити сталий ефект.

Контроль, моніторинг і оцінювання ефективності

Необхідно створити національну систему моніторингу реалізації державної політики у сфері дитинства, що включатиме:

- щорічний публічний звіт МВС і НПУ;
- індикатори ефективності (KPI): швидкість реагування, частка кейсів із child-friendly інтерв'юванням, рівень повторної віктимізації, індекс довіри дітей до поліції;
- громадський аудит через Уповноваженого ВР з прав людини та правозахисні організації [59, с. 73].

Отже, вдосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення діяльності Національної поліції України у сфері захисту прав дітей має базуватись на комплексному підході, що поєднує:

1. Реформу законодавства — кодифікацію у вигляді єдиного Кодексу, оновлення підзаконної бази МВС, гармонізацію з міжнародними актами.
2. Організаційні зміни — створення Департаменту ювенальної політики, регіональних центрів MASH, цифрової платформи “Діти під захистом”.
3. Кадрове підсилення — навчання, сертифікація, психологічна підтримка.
4. Фінансову сталість — узгодження державного й донорського фінансування, підвищення ролі місцевих громад.
5. Моніторинг і аналітику — створення системи KPI, оцінку на основі доказів і регулярну звітність.

Таке поєднання нормативних, інституційних і ресурсних реформ дозволить забезпечити сталий розвиток сервісно-гуманістичної моделі поліції, у центрі якої — повага до прав дитини, превенція, партнерство та довіра суспільства [32, с. 14; 57, с. 45–46; 60, с. 37].

3.4 Шляхи підвищення ефективності превентивної та просвітницької роботи Національної поліції з питань захисту прав дітей

Теоретико-методологічні засади превентивної діяльності

Превентивна та просвітницька робота є одним із ключових напрямів реалізації державної політики у сфері захисту прав дитини. Її мета — попередження правопорушень, формування правової культури, підвищення рівня безпеки дитини і розвиток партнерських відносин між поліцією, громадою та сім'єю [33, с. 15]. Згідно з Концепцією розвитку ювенальної превенції Національної поліції (Наказ МВС № 726 від 10.08.2021 р.), превентивна діяльність має ґрунтуватися на принципах дружності до дитини, партнерства, інклюзивності, доказовості та соціальної участі [39].

Аналіз сучасного стану превентивної та просвітницької діяльності

Національна поліція України реалізує низку програм, спрямованих на захист дітей:

- “Шкільний офіцер поліції”,
- “Безпечна школа”,
- “СтопБулінг”,
- інформаційна кампанія “16 днів проти насильства”,
- співпраця з UNICEF у рамках програм “Спільно до безпеки дітей” та “Safe Schools” [48, с. 12; 60, с. 33].

Проте дослідження МВС (2023) показують, що лише 54% навчальних закладів мають постійних партнерів серед ювенальної поліції, а понад 40% шкільних офіцерів охоплюють одночасно кілька районів, що знижує ефективність комунікації [32, с. 10].

Також існують проблеми з неоднорідністю програм: у різних регіонах вони реалізуються з різною інтенсивністю та рівнем методичної підтримки.

Напрями вдосконалення превентивної діяльності

Стандартизація та уніфікація превентивних програм

Необхідно розробити єдину державну програму “Безпечне дитинство — 2030”, яка б охоплювала:

- стандартизовані модулі превенції для шкіл (“права дитини”, “кібербезпека”, “антибулінг”, “безпечна поведінка”);
- обов’язкову інтеграцію таких модулів у навчальні плани МОН;
- спільну систему звітності між НПУ та МОН.

Запровадження Національного реєстру превентивних ініціатив дозволить оцінювати результативність і уникати дублювання діяльності [33, с. 20].

Інституціоналізація шкільної поліцейської служби

Модель “School Police Officer” успішно діє у понад 70 країнах світу (зокрема, у Польщі, Канаді, США) [59, с. 72].

В Україні доцільно створити службу шкільних офіцерів поліції (ШОП) як окрему підструктуру ювенальної превенції. Для цього потрібно:

- забезпечити мінімальний норматив “1 офіцер — 1 громада”;
- передбачити фінансування з держбюджету та місцевих бюджетів;
- розробити типові навчальні програми у співпраці з МОН і психологами.

У межах програми можливо залучати молодих поліцейських як наставників для підлітків (менторська модель “Police Buddy”).

Профілактика ризикованої поведінки

Серед пріоритетних напрямів:

- протидія булінгу, кібербулінгу, секстингу;
- профілактика вживання алкоголю, наркотичних речовин;
- безпечна поведінка на дорогах;
- формування культури відповідального користування соцмережами [55, с. 84].

Для цього поліція має розробити інтерактивні онлайн-курси, відеоролики, ігрові симуляції (“Безпечна пригода”) та поширювати їх через платформу “Дія.Освіта”.

Просвітницька робота та комунікація з громадою

Розвиток партнерства з батьками та педагогами

Важливим є проведення батьківських лекторіїв, онлайн-консультацій і тренінгів для вчителів щодо виявлення ознак насильства та своєчасного реагування.

Спільно з МОН та UNICEF варто запровадити серію семінарів “Школа без насильства”, а також інформаційні кампанії “Батьки — партнери поліції” [57, с. 45].

Громадські ініціативи та волонтерство

У межах кожної громади можна створити молодіжні волонтерські патрулі “Безпечне дитинство”, які допомагатимуть ювенальним інспекторам у просвітницькій діяльності.

Цей підхід відповідає практиці Community Policing, що довів ефективність у Великій Британії та Нідерландах [59, с. 73].

Співпраця з медіа

Рекомендовано запровадити єдиний медіа-гайдлайн для журналістів щодо етичного висвітлення випадків насильства над дітьми та дитячої злочинності.

Варто створити офіційний медіацентр “Безпечне дитинство” НПУ, який би регулярно публікував статистику, поради, історії успішного втручання поліції.

Використання цифрових інструментів та соціальних медіа

Сучасна молодь найкраще реагує на інтерактивні, візуальні формати комунікації.

Тому поліції слід активно застосовувати:

- TikTok, Instagram, YouTube для коротких навчальних відео;
- чат-боти для дітей і підлітків у Telegram/Viber (“SafeChat”);
- інтерактивні платформи для анонічного повідомлення про насильство (“Я не мовчу”) [48, с. 16]. Такі інструменти вже успішно використовуються в Естонії та Польщі (платформи “Helpyou” та “Moja Policja”).

Запровадження системи електронних кейсів дасть змогу вести індивідуальний облік дітей, які потребують підтримки, забезпечуючи безперервність допомоги.

Підвищення кваліфікації працівників ювенальної превенції

Підготовка кадрів є передумовою якісної превенції.

Пропонується:

- створити при Департаменті ювенальної політики Національний навчальний центр превенції;
- організувати щорічні курси підвищення кваліфікації спільно з Офісом Ради Європи, UNICEF, USAID;
- запровадити тренінги з травма-інформованої комунікації та медіації в дитячих конфліктах [60, с. 34].

Крім того, необхідно ввести обов'язкову програму супервізії, яка допоможе працівникам поліції запобігати професійному вигоранню.

7. Міжнародне партнерство та донорська підтримка

У сфері просвітницької діяльності ефективними є спільні програми з:

- UNICEF — “Safe Schools”, “Learning Passport”;
- Радою Європи — “Building a Europe for and with Children”;
- ПРООН — “Community Security and Social Cohesion”;
- USAID — “Justice for All” і “Safe Online Ukraine” [57, с. 46]. Завдяки цим програмам уже створено понад 100 кімнат дружніх до дитини, профінансовано видання навчальних посібників і онлайн-курсів для поліції.

Для подальшої ефективності варто розробити єдиний донорський план дій (Child Protection Roadmap 2030), який координуватиметься МВС і НПУ.

8. Моніторинг та оцінка ефективності превентивних заходів

Оцінювання превентивної роботи має ґрунтуватися на доказових показниках, зокрема:

- рівень правопорушень серед неповнолітніх;
- кількість дітей, охоплених превентивними програмами;

- рівень довіри підлітків до поліції (за результатами опитувань UNICEF);
- кількість партнерських ініціатив на місцевому рівні [32, с. 14; 59, с. 71].

Доцільно запровадити інтерактивну інформаційну панель KPI для ювенальної поліції, що дасть змогу аналізувати ефективність превентивних програм у реальному часі.

Отже, підвищення ефективності превентивної та просвітницької діяльності Національної поліції України у сфері захисту прав дітей потребує комплексних, багаторівневих рішень, серед яких ключові:

1. Стандартизація програм і їх інтеграція в освітню систему.
2. Інституціоналізація служби шкільних офіцерів поліції як постійного елемента громади.
3. Використання цифрових інструментів та соціальних мереж для взаємодії з дітьми.
4. Розвиток партнерства з громадами, батьками, ЗМІ та міжнародними організаціями.
5. Навчання і підтримка кадрів — професійна сертифікація, супервізія, психологічна допомога.
6. Моніторинг результатів через KPI, аналітичні панелі, регулярні звіти.

Реалізація зазначених напрямів дозволить зробити поліцію активним суб'єктом формування культури безпеки дитинства й забезпечити сталі зміни у суспільному сприйнятті ролі правоохоронних органів — від каральної до сервісно-превентивної [55, с. 86; 60, с. 37].

Висновки до розділу 3

Розділ 3 був присвячений аналізу проблем, пошуку напрямів удосконалення та визначенню перспектив розвитку діяльності Національної поліції України у сфері захисту прав дітей. Здійснене дослідження дозволяє зробити узагальнені висновки теоретичного й прикладного характеру.

Передусім встановлено, що нинішня система реалізації державної політики у сфері дитинства перебуває на етапі глибокої трансформації. Після створення у 2015 році Національної поліції України і впровадження підрозділів ювенальної превенції вдалося закласти основи сучасної інституційної моделі захисту дітей. Проте ефективність цієї діяльності все ще залишається нерівномірною через нормативну фрагментарність, кадровий дефіцит, обмежене фінансування та недостатню координацію між суб'єктами [33, с. 28; 38; 48, с. 12].

У підпункті 3.1 визначено, що ключовими проблемами залишаються:

- відсутність системного законодавчого регулювання, що ускладнює взаємодію між МВС, Мінсоцполітики, МОН і місцевими громадами;
- недостатнє кадрове забезпечення ювенальних підрозділів (дефіцит близько 30% посад);
- нестача фінансових ресурсів для реалізації профілактичних і просвітницьких програм;
- цифрова нерозвиненість облікових систем і низький рівень аналітики ризиків;
- психоемоційне навантаження на працівників та відсутність механізмів професійної підтримки [60, с. 31–35].

Водночас підпункт 3.2 продемонстрував, що міжнародний досвід (країни ЄС, Велика Британія, Канада, Польща, Нова Зеландія, Австралія) пропонує цінні моделі, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Насамперед це:

- Barnahus / Child Advocacy Centers — інтегровані центри допомоги дитині, що об'єднують поліцію, соціальні й медичні служби;
- MASH — міжвідомчі центри раннього реагування, які координують обмін даними;
- Niebieska Karta — польська система фіксації фактів насильства;
- Child Alert / Amber Alert — європейські системи швидкого оповіщення про зникнення дітей;

- trauma-informed policing — підхід, орієнтований на мінімізацію вторинної травматизації.

Їхнє запровадження в Україні можливе шляхом пілотних проектів у великих містах і поступового розгортання на рівні громад [57, с. 45; 59, с. 72].

У підпункті 3.3 доведено, що вдосконалення нормативно-правового та організаційного забезпечення діяльності Національної поліції має стати базовою умовою модернізації всієї системи захисту дитинства.

Пропонується:

1. Кодифікація законодавства — розроблення «Кодексу України про захист прав дитини», який уніфікує існуючі норми й закріпить чітку вертикаль компетенцій.
2. Оновлення підзаконної бази МВС — затвердження сучасних інструкцій щодо взаємодії поліції з освітніми, медичними та соціальними установами; розроблення електронних протоколів оцінки ризику насильства.
3. Організаційне реформування НПУ — створення Департаменту ювенальної політики, обласних центрів міжвідомчої координації (за моделлю MASH) та єдиної цифрової системи «Діти під захистом».
4. Підвищення кваліфікації кадрів і впровадження стандартів міжнародного навчання (NICHD-протокол, травма-інформована комунікація).
5. Фінансово-донорська підтримка — системне залучення ресурсів UNICEF, ЄС, ПРООН і USAID для створення інфраструктури child-friendly justice [57, с. 46; 60, с. 37].

Окрему увагу приділено питанням міжвідомчої взаємодії: узгодження алгоритмів реагування на випадки насильства, розширення повноважень місцевих рад у сфері превенції, створення єдиної інформаційної платформи для обміну даними між поліцією, соціальними службами та закладами освіти. У цьому контексті особливо важливо забезпечити правові гарантії захисту персональних даних дітей та впровадити рольовий доступ до інформації [48, с. 16].

Підпункт 3.4 розкрив практичні шляхи підвищення ефективності превентивної та просвітницької роботи поліції. Найважливішими серед них є:

- стандартизація програм профілактики (“Безпечне дитинство — 2030”, “Шкільний офіцер поліції”, “СтопБулінг”);
- розвиток цифрової комунікації — використання TikTok, YouTube, чат-ботів, платформ “Дія.Освіта” для навчання та швидкої взаємодії з дітьми;
- партнерство з громадами та ЗМІ, створення молодіжних патрулів і волонтерських ініціатив “Безпечне дитинство”;
- підвищення компетентності кадрів через постійне навчання, супервізію, обмін досвідом із європейськими колегами;
- впровадження доказового моніторингу (KPI) — оцінювання ефективності програм за показниками охоплення, повторної віктимізації, рівня довіри дітей [55, с. 86; 60, с. 35].

Отже, на основі аналізу можна стверджувати, що успішна реалізація державної політики у сфері захисту прав дітей Національною поліцією України потребує синергії правових, інституційних, кадрових, фінансових та соціально-комунікаційних зусиль.

Безпосередньо поліція має відігравати не лише каральну, а сервісно-превентивну роль — бути посередником між державою, дитиною та суспільством.

Важливим результатом упровадження запропонованих змін стане:

1. Зменшення рівня дитячої злочинності та віктимізації;
2. Підвищення довіри до поліції серед молоді й батьків;
3. Забезпечення рівного доступу до правосуддя та соціальної допомоги;
4. Розвиток культури прав дитини як елементу національної безпеки.

Таким чином, розділ 3 підтвердив, що вдосконалення діяльності Національної поліції у сфері захисту прав дітей має стати складовою державної реформи публічного управління, спрямованої на утвердження гуманістичних цінностей, соціальної справедливості та партнерства держави з громадянами. Подальший розвиток цієї системи залежить від інтеграції міжнародних практик, цифрових інновацій і стабільного фінансування, що у підсумку забезпечить

сталий розвиток інституту дитинства в Україні та підвищить рівень правової культури суспільства [32, с. 14; 57, с. 45–46; 60, с. 37].

ВИСНОВКИ

Таким чином, у ході дослідження ми дійшли до наступних висновків.

Проведене дослідження дозволило комплексно проаналізувати теоретико-методологічні, нормативно-правові, організаційні та практичні аспекти реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей Національною поліцією України. На основі опрацьованих джерел, законодавства, міжнародних документів і аналітичних звітів сформульовано низку узагальнених висновків.

1. Теоретико-методологічні засади дослідження

Захист прав дитини є одним із ключових напрямів державної політики демократичної правової держави. Його сутність полягає у створенні цілісної системи гарантій, яка забезпечує безпечне середовище для розвитку, виховання й соціалізації кожної дитини. У науковому дискурсі державна політика у сфері дитинства визначається як комплекс управлінських, правових і соціальних механізмів, спрямованих на захист прав, свобод та законних інтересів дітей [33, с. 8].

Публічне управління у цій сфері ґрунтується на принципах: верховенства права, партнерства, міжвідомчої взаємодії, прозорості та орієнтації на потреби дитини. Такі принципи узгоджуються з положеннями Конвенції ООН про права дитини (1989), Стратегії Ради Європи з прав дитини (2022–2027) і Національної стратегії реформування системи ювенальної юстиції в Україні [21; 56, с. 118].

Виявлено, що діяльність Національної поліції у сфері дитинства поєднує адміністративну, профілактичну, охоронну та освітньо-просвітницьку функції. Вона не обмежується лише реагуванням на правопорушення, а охоплює раннє виявлення ризиків, соціальне партнерство, медіацію та просвіту. Саме такий міждисциплінарний підхід відповідає сучасним концепціям *child-centred governance*.

2. Історико-правові та нормативні основи

Історичний аналіз показав, що становлення системи захисту прав дітей в Україні відбувалося поступово — від відомчої опіки радянського типу до створення спеціалізованих інституцій сучасного зразка. Важливим етапом стала реформа 2015 року, яка передбачила утворення підрозділів ювенальної превенції Національної поліції та їх інтеграцію у структуру МВС [39; 48, с. 9].

Сучасна нормативна база включає Конституцію України, Закони «Про Національну поліцію», «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також підзаконні акти — накази МВС № 1044 (2017), № 726 (2021), постанову КМУ № 800 (2022) [38]. Водночас виявлено, що законодавство залишається фрагментарним, містить дублювання повноважень і не забезпечує єдиної координаційної вертикалі між центральними та місцевими органами влади.

Для підвищення ефективності пропонується розробити Кодекс України про захист прав дитини, який об'єднає чинні норми, уточнить механізми взаємодії між поліцією, соціальними службами та закладами освіти, визначить стандарти child-friendly процедур і цифрового обміну даними.

3. Проблеми реалізації державної політики у сфері дитинства

Аналіз сучасного стану діяльності Національної поліції у сфері захисту прав дітей показав низку системних проблем:

- кадрові — дефіцит спеціалізованих працівників, нерівномірний розподіл навантаження, відсутність системної підготовки;
- нормативні — застарілі інструкції, дублювання функцій між відомствами, відсутність єдиного понятійного апарату;
- координаційні — слабка взаємодія між поліцією, освітніми, медичними й соціальними службами;
- фінансові — недостатнє фінансування місцевих програм безпеки дитинства;
- цифрові — відсутність єдиної аналітичної системи ризиків і швидкого обміну інформацією [32, с. 10; 48, с. 18].

Ці недоліки знижують ефективність превентивної політики, спричиняють втрату оперативності рішень і довіри населення до правоохоронної системи.

4. Міжнародний досвід і напрями його імплементації

Порівняльний аналіз засвідчив, що країни ЄС, Великої Британії, Канади, Польщі та Нової Зеландії досягли значних успіхів завдяки інтегрованим моделям роботи поліції з дітьми: Barnahus (Дім дитини) — мультидисциплінарний центр допомоги; MASH — спільна міжвідомча платформа реагування; Child Alert / AMBER Alert — система оповіщення; Niebieska Karta — стандартизована процедура реагування на насильство [55, с. 82; 57, с. 44].

Україна може використати ці практики для розбудови національної мережі центрів Barnahus, створення обласних MASH-хабів, впровадження єдиної цифрової системи обліку “Діти під захистом”, а також підвищення рівня професійної підготовки ювенальної поліції за міжнародними протоколами (NICHD, trauma-informed policing) [59, с. 73].

5. Вдосконалення нормативно-організаційного забезпечення

Розвиток нормативно-правового та організаційного забезпечення має спиратися на такі кроки:

1. Кодифікація законодавства та гармонізація з європейськими директивами.
2. Оновлення наказів МВС з урахуванням електронного документообігу й цифрових стандартів реагування.
3. Розширення повноважень підрозділів ювенальної превенції — створення Департаменту ювенальної політики.
4. Інтеграція міжвідомчої взаємодії через систему електронного кейс-менеджменту.
5. Залучення міжнародних донорів до фінансування інфраструктури child-friendly justice [57, с. 46].

Реалізація цих заходів забезпечить більш гнучку, відкриту та науково обґрунтовану систему управління політикою дитинства.

6. Підвищення ефективності превентивної та просвітницької роботи

Одним із головних векторів розвитку є посилення просвітницької функції поліції. Пропонується:

- стандартизувати програми профілактики (“Шкільний офіцер поліції”, “Безпечна школа”, “СтопБулінг”);
- створити Національний центр превентивної освіти при МВС;
- використовувати соціальні медіа та цифрові платформи для комунікації з дітьми;
- розвивати партнерство з громадами, педагогами та медіа;
- впровадити систему оцінювання ефективності (KPI) на основі даних [60, с. 35].

Такі кроки сприятимуть формуванню культури безпеки дитинства та підвищенню рівня довіри до поліції як до сервісної структури, орієнтованої на допомогу, а не покарання.

7. Практичне значення результатів дослідження

Результати роботи мають практичне значення для:

- розроблення проєктів нормативно-правових актів МВС і КМУ;
- удосконалення підготовки кадрів Національної поліції;
- формування місцевих програм безпечного дитинства;
- підвищення обізнаності населення про права дитини;
- розбудови партнерства держави, громади й міжнародних організацій.

Зокрема, запропоновані у роботі підходи можуть бути використані під час підготовки Державної стратегії дитячої безпеки 2030 та планів співпраці МВС із UNICEF і Радою Європи.

Проведене дослідження підтвердило, що Національна поліція України є одним із ключових суб’єктів державної політики у сфері захисту прав дітей. Для підвищення результативності цієї діяльності необхідно:

1. створити єдину законодавчу основу на засадах міжнародних стандартів;
2. модернізувати організаційну структуру ювенальної поліції;
3. забезпечити належне фінансування й донорську підтримку;

4. посилити аналітичну, цифрову та освітню компоненти діяльності;
5. сформувати партнерську модель взаємодії “поліція — громада — дитина”.

Реалізація запропонованих заходів дозволить створити гуманістичну, сервісну та прозору систему захисту прав дитини, у якій Національна поліція стане не лише інструментом реагування, а суб’єктом соціальної довіри та просвітництва.

Це сприятиме становленню правової держави, зміцненню безпеки суспільства й утвердженню пріоритету прав дитини як ключового критерію ефективності публічного управління [55, с. 86; 60, с. 37].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В. Публічне управління в Україні: сучасні тенденції та перспективи розвитку. Київ НАДУ 2020. 328 с.
2. Антонов С. Ювенальна превенція як складова системи захисту прав дітей. Харків ХНУВС 2021. 214 с.
3. Артеменко Н. Права дитини у контексті адміністративно-правового захисту. *Право України*. 2019. №4. С. 75–84.
4. Бандурка О. М., Серьогін С. М. Державне управління: теорія і практика. Харків Вид-во Університет внутрішніх справ 2018. 512 с.
5. Біла С. І. Державна політика України у сфері захисту прав дітей: стан та перспективи. Київ НАДУ 2020. 274 с.
6. Буроменський М. В. Права людини: філософсько-правові та прикладні аспекти. Київ Юрінком Інтер 2018. 432 с.
7. Ващенко І. В. Інституційний механізм реалізації державної політики щодо дітей. *Державне управління: теорія і практика*. 2021. №2. С. 89–97.
8. Вороніна Н. Ювенальна політика в Україні: проблеми і шляхи вдосконалення. Одеса Фенікс 2022. 244 с.
9. Гладун З. С. Публічне управління у сфері забезпечення прав людини: теоретико-правові засади. Львів ЛНУ імені І. Франка 2021. 310 с.
10. Гончарук Н. Система державного управління захистом прав дитини в Україні. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2020. №17. С. 43–51.
11. Гуменюк І. Роль органів внутрішніх справ у забезпеченні прав дітей. Київ КНУВС 2019. 180 с.
12. Гуренко М. Превентивна діяльність поліції у сфері захисту дітей: аналітичний звіт. Київ МВС України 2022. 98 с.
13. Дитина та її права в сучасній Україні / за ред. Н. Коляди. Київ Видавничий дім «Академія» 2021. 256 с.

14. Драгоміров О. М. Державна політика у сфері охорони дитинства. Харків Право 2019. 312 с.
15. Євсєєва Г. Права дитини як об'єкт державної політики. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. №1. С. 122–130.
16. Журавський В. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації прав дитини в Україні. Київ КНТ 2018. 288 с.
17. Звіт Національної поліції України про стан забезпечення прав дітей за 2023 рік. Київ НПУ 2024. 64 с.
18. Зозуля С. Правові механізми захисту дітей від насильства. Харків ХНУВС 2022. 230 с.
19. Іваненко О. Державна політика у сфері охорони дитинства: механізми реалізації. Київ НАДУ 2017. 210 с.
20. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
21. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. Ратифікована Україною 27.02.1991.
22. Копиленко О. Державна політика і права дитини: методологічні основи. Київ Ін-т законодавства ВРУ 2020. 276 с.
23. Костицький В. В. Захист прав дитини в системі національної безпеки України. Львів ЛНУ 2021. 248 с.
24. Кравченко В. В. Система органів публічної влади в Україні. Київ НАДУ 2020. 342 с.
25. Кузьменко О. Права дитини та механізми їх реалізації. *Юридична наука*. 2022. №2. С. 45–52.
26. Лазоренко Т. Публічна політика у сфері сімейної та дитячої політики: світовий досвід. Харків ХНАДУ 2023. 278 с.
27. Литвиненко А. Роль ювенальної превенції у протидії злочинності серед неповнолітніх. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2021. №4. С. 95–102.

- 28.Лобода Ю. Адміністративно-правові засади діяльності поліції щодо захисту прав дітей. Дніпро ДДУВС 2022. 296 с.
- 29.Луценко О. Публічне управління у сфері забезпечення прав дітей в Україні. Київ КНТ 2021. 210 с.
- 30.Малиновський В. Державне управління: основи теорії, історії та практики. Київ НАДУ 2019. 476 с.
- 31.Мартинюк Р. Роль Національної поліції у захисті дітей від домашнього насильства. Право і суспільство. 2022. №3. С. 133–141.
- 32.Міністерство внутрішніх справ України. Стратегія розвитку системи ювенальної превенції на період до 2030 року. Київ МВС 2023. 58 с.
- 33.Наливайко Л. Р. Захист прав дітей в умовах воєнного стану. Одеса ДДУВС 2024. 252 с.
- 34.Омельченко В. Публічне управління у сфері прав людини. Київ НАДУ 2020. 310 с.
- 35.Пахомов Ю. Права дитини як пріоритет державної політики України. Харків ХНУВС 2021. 174 с.
- 36.Петренко С. Сучасні проблеми реалізації державної політики у сфері захисту дітей. Київ КНЕУ 2022. 201 с.
- 37.Письменний І. Захист прав дитини: міжнародно-правові стандарти. Київ Юрінком Інтер 2020. 288 с.
- 38.Постанова Кабінету Міністрів України №800 від 24.09.2022 «Про затвердження Порядку взаємодії органів державної влади у сфері захисту прав дітей».
- 39.Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII.
- 40.Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 №2402-III.
- 41.Про органи і служби у справах дітей: Закон України від 24.01.1995 №20/95-ВР.
- 42.Руденко С. В. Реалізація прав дитини в умовах децентралізації. Публічне управління XXI століття. 2020. №2. С. 33–41.

- 43.Савченко І. Адміністративно-правові гарантії забезпечення прав дитини. Київ КНТ 2021. 256 с.
- 44.Семененко О. Права дітей і діяльність поліції: аналітичний огляд. Харків ХНУВС 2022. 112 с.
- 45.Серьогін С. М. Публічне управління в Україні: навчальний посібник. Харків Право 2018. 402 с.
- 46.Січкаренко А. Публічна політика України у сфері соціального захисту дітей. Київ НАДУ 2020. 244 с.
- 47.Слюсаренко Л. Забезпечення прав дітей у діяльності органів публічної влади. Одеса Астропринт 2019. 248 с.
- 48.Стан розвитку ювенальної превенції в Україні: аналітичний звіт НПУ. Київ МВС 2023. 74 с.
- 49.Стельмах С. Дитина і закон: захист прав неповнолітніх. Київ Кондор 2021. 272 с.
- 50.Хмельницька О. Міжнародно-правові стандарти захисту дітей. Київ НАУ 2019. 238 с.
- 51.Amann D. M. Protecting Children’s Rights in Armed Conflict: International Legal Standards. Harvard Law Review. 2022. Vol. 135. P. 114–137.
- 52.Child Rights International Network (CRIN). Police and Child Protection: Global Report. London CRIN 2021. 112 p.
- 53.Council of Europe. Strategy for the Rights of the Child (2022–2027). Strasbourg CoE 2022. 68 p.
- 54.Eurochild. Children’s Rights in the EU: Annual Report 2023. Brussels Eurochild 2023. 95 p.
- 55.Khmelevska N. Juvenile Justice Reform in Ukraine: Problems and Prospects. Journal of Eastern European Law. 2024. Vol. 10. P. 77–91.
- 56.Lansdown G. Children’s Rights and Public Policy. Oxford Oxford University Press 2018. 240 p.

57. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Protecting the Rights of the Child. Geneva UN 2023. 92 p.
58. Save the Children. Police Responses to Child Abuse: Comparative Study. London Save the Children 2022. 156 p.
59. Shaw M. Child Protection Systems in Europe: Comparative Overview. Cambridge Cambridge University Press 2020. 302 p.
60. UNICEF. The State of the World's Children 2023. New York UNICEF 2023. 218 p.
61. United Nations. Convention on the Rights of the Child. New York UN 1989.
62. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Juvenile Justice Handbook. Vienna UN 2021. 188 p.
63. United Nations Human Rights Council. Annual Report on the Situation of Children's Rights. Geneva UNHRC 2022. 97 p.
64. World Health Organization. Preventing Violence Against Children: Policy Report. Geneva WHO 2021. 142 p.
65. Zermatten J. The Police and Child Protection: A Human Rights Perspective. Geneva University of Geneva Press 2020. 188 p.